

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ
FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS DIDAKTIKOS KATEDRA

Specialiosios pedagogikos (specializacija – logopedija) studijų
programa, V kursas

Veronikos Gibler

**SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ TURINČIŲ MOKINIŲ
MOTYVACIJOS SKATINIMAS PASIEKIMŲ VERTINIMO ASPEKTU**

Bakalauro darbas

Bakalauro darbo vadovė –
dr. lekt. Renata Geležinienė

2011

Bakalauro darbo santrauka

Bakalauro darbe yra analizuojamas specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių motyvacijos skatinimas pasiekimų vertinimo aspektu. Darbe suformuluotas ginamasis teiginys, kad specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai menkai motyvuojami siekti geresnių mokymosi rezultatų.

Buvo atlikti du tyrimai:

1. Bendrojo lavinimo mokyklų mokytojų anketinė apklausa, siekiant nustatyti, kokius metodus ir būdus jie taiko, norėdami paskatinti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių motyvaciją bei išsiaiškinti, kaip jie vertina padarytą pažangą, ar tas vertinimas paskatina mokinius siekti geresnių rezultatų.

2. Logopedinių pratybų veiklos analizė, kuomet buvo siekiama nustatyti, ar logopedinių pratybų metu skaitomos pasakos skatina specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius lankytis užsiėmimuose bei gerina jų pasiekimus įveikiant sutrikimus.

Anketinės apklausos būdu buvo apklausta 50 mokytojų, kurie dirba su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniiais, ir nustatyta, kad mokytojai įdeda daug pastangų tam, kad motyvuotų specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius siekti geresnių rezultatų. Savo darbe jie naudoja tokius skatinimo būdus, kaip pagyrimas, paskatinimas, klaidų bei nesėkmių analizė, atkreipia mokinių dėmesį į padarytą pažangą, stengiasi bendradarbiauti su tėvais (globėjais), nuolat pabrėžia mokinių stipriąsias puses bei motyvuoja parašytą pažymį.

Logopedinių pratybų veiklos tyrime dalyvavo 15 specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių, besimokančių 1-4 klasėse. Jiems per paskutines kiekvieno mėnesio pratybas buvo skaitomos pasakos, kurios buvo aptariamoms, analizuojamos bei kuriamos naujos. Kiekvieną kartą mokiniai turėjo užpildyti savo knygeles „Nuostabūs pasakų pasaulis“, kuriose jie nupiešdavo, kas jiems skaitomoje pasakoje patiko. Ši veikla buvo mokiniams labai įdomi, todėl jie nepraleisdavo logopedinių užsiėmimų bei laukdavo „pasakos“ dienos. Buvo pastebėta šių mokinių daroma pažanga, įveikiant sutrikimus.

Taigi, iškeltas ginamasis teiginys, kad specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai menkai motyvuojami siekti geresnių mokymosi rezultatų, nepasitvirtino.

Turinys

Bakalauro darbo santrauka.....	2
Įvadas.....	4
1 skyrius. SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ TURINČIŲ MOKINIŲ MOTYVA - CIJOS SKATINIMAS IR PASIEKIMŲ VERTINIMAS.....	7
1.1. Specialiojo ugdymo sistemos metmenys.....	7
1.2. Mokymosi pasiekimai ir jų vertinimas.....	10
1.3. Mokymosi motyvacija – neatsiejama ugdymo proceso dalis.....	16
1.4. Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių motyvacijos skatinimo ypatumai.....	19
1.5. Mokinių motyvaciją skatinantis vertinimas.....	23
1.6. Motyvacijos skatinimas per logopedines pratybas.....	25
1.7. Darbas su pasakomis – veiksmingas metodas, skatinantis mokymosi motyvaciją.....	26
 2 skyrius. SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ TURINČIŲ MOKINIŲ MOTYVA - CIJOS SKATINIMO PASIEKIMŲ VERTINIMO ASPEKTU TYRIMAS.....	 31
2.1. Tyrimo metodologija.....	31
2.2. Bendrojo lavinimo mokyklų pedagogų anketinės apklausos analizė.....	32
2.2. Darbas su pasakomis per logopedines pratybas, skatinant mokymosi motyvaciją.....	40
Išvados.....	5
0	
Rekomendacijos mokytojams.....	51
Naudota literatūra.....	52
Summary.....	56
Priedai.....	57

Išvadas

Savo bakalauro darbo temą „Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių motyvacijos skatinimas pasiekimų vertinimo aspektu“ aš pasirinkau neatsitiktinai. Ši tema yra labai įdomi, aktuali ir tuo pačiu problematiška. Remiantis specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių apklausa (Ališauskas, Miltenienė, 2001), ar mokytojai visuomet išklauso jų nuomonę, 37 proc. nurodė, kad visuomet išklauso, 12 proc. – kartais išklauso, 48 proc. – neišklauso, 3 proc. – neatsakė. Pasak Ališausko ir Miltenienės (2001) vaikas tik tuomet teigiamai vertins teikiamą pagalbą, jei žinos, kodėl visa tai daroma, jeigu supras savo vaidmenį šiame procese. Svarbu ne apie vaiką kalbėti, bet su juo kalbėtis.

Apklausos duomenys liudija, kad dauguma moksleivių (63 proc.) nežino ir nesupranta tikrųjų mokymosi sunkumų priežasčių, kai kurie linkę kaltinti save, jaučiasi nevykėliai ir pan. 72 proc. nežino, kaip įveikti mokymosi sunkumus, kaip padėti sau. Neatsitiktinai net 37 proc. apklaustųjų nesupranta teikiamos specialiosios pagalbos tikslo ir prasmės, vertina ją kaip būtiną nemalonią aplinką, neturi mokymosi motyvacijos.

Kaip teigia doc. A. Ališauskas (2003), vaikas turi jaustis esąs lygiavertis partneris ir aktyvus ugdymo proceso dalyvis bendraudamas ir su tėvais, ir su pedagogais. O kiekvienas specialusis pedagogas, rašydamas mokytojams rekomendacijas, ar teikdamas mokytojams žodines konsultacijas, visuomet privalo pabrėžti, priminti, kad mokytojai nepamirštų pagirti savo ugdytinius nors ir už mažiausius pasiekimus. Tai yra ypatingai svarbu SUP turinčiam mokiniui.

Tuomet ir iškyla **problema**, ar specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai yra motyvuojami geriau mokytis, siekti gerų rezultatų ir užsibrėžtų tikslų. Kyla natūralūs klausimai, ar mokytojai, specialieji pedagogai, logopedai teikdami savo pagalbą SUP turinčiam mokiniui skatina jį patirti sėkmę, suprasti savo mokymosi sunkumų priežastis ir pan.? Ar į juos tiesiog numojama ranka: vis vien jie nieko gyvenime nepasieks, tai kam tada ir vargti?

Kita, labai didelė problema – mokslinės literatūros stoka. Pasak E. Gudauskienės (2005, p. 69): „kas tinka specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams, tas tinka ir bendrojo lavinimo mokiniams, bet kas tinka bendro lavinimo mokiniams, netinka specialiųjų ugdymo(si) poreikių turintiems vaikams“.

Apie motyvaciją ir pasiekimų vertinimą yra parašyta daug mokslinės literatūros (Gudynas (2006), Butkienė ir Kepalaitė (1996), Stulpinas (2003), Hallahan ir Kaufmann (2003), Kaffemanienė ir Ivoškutė (2005), Evans ir East (2008), Diužakova (2010), Bašyrova (2008), ir

kt.). Tačiau, kas liečia specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius, tai informacijos labai mažai. Šia tema dažniau kalba mokytojai-praktikai: Dovydaitienė (2004), Janavičienė (2005), Borisevičienė (2004), Šukienė (2007) ir kt.

Bakalauro darbo **ginamasis teiginys** – specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai menkai motyvuojami siekti geresnių mokymosi rezultatų.

Tyrimo objektas – specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių motyvacijos skatinimas.

Darbo **tikslas** – atskleisti ryšį tarp pasiekimų vertinimo ir mokymosi motyvacijos stiprinimo.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokslinę literatūrą apie motyvaciją, pasiekimų vertinimą bei jų pritaikymą dirbant su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniiais.
2. Išsiaiškinti, kokiais būdais ir metodais mokytojai skatina specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius.
3. Ištirti, ar teigiamas pasiekimų vertinimas motyvuoja siekti geresnių rezultatų.
4. Įvertinti, kaip darbo su pasakomis metodas per logopedines pratybas skatina specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių motyvaciją bei pasiekimų vertinimą.
5. Pateikti rekomendacijas mokytojams.

Tyrimo metodai:

1. Teorinė mokslinės, pedagoginės literatūros bei švietimo dokumentų analizė.
2. Empiriniai tyrimo metodai:
 - Kiekybinė struktūruota apklausa raštu.
 - Veiklos tyrimas.

Tyrimo duomenų analizė:

- Matematinis statistinis metodas.
- Veiklos tyrimo duomenų aprašymas ir analizė.

Tyrimo dalyviai:

1. Ignalinos Č. Kudabos pagrindinės mokyklos pedagogai, specialieji pedagogai ir logopedai, „Sutrikusio intelekto vaikų ir jaunuolių ugdymo centro“ prie Ignalinos mokyklos-darželio „Šaltinėlis“ specialieji pedagogai, Švenčionių vidurinės mokyklos pedagogai, specialieji pedagogai. N = 50.

2. Daugėliško vidurinės mokyklos specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai, lankantys logopedines pratybas. N = 15.

Bakalauro darbo struktūra:

1. Įvadas.
2. Tyrimo teorinės ir empirinių duomenų analizės skyriai.
3. Išvados.
4. Rekomendacijos.
5. Santrauka lietuvių ir anglų kalbomis.
6. Naudota literatūra – 49 šaltiniai.
7. Tyrimo duomenis iliustruoja 7 paveikslai ir 5 lentelės
8. Prieduose pateikiama:
 - Anketos pavyzdys ir 50 užpildytų anketų,
 - Mokinių pildomos „Nuostabasis pasakos pasaulis“ knygelės pavyzdys ir 15 vaikų refleksijų.
 - 3 pasakos bei 13 vaikų sukurtų pasakų.
 - Mokinių sukurtos „Kalėdų pasakos“.
10. Darbo apimtis 57 psl.

1 skyrius. SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ TURINČIŲ MOKINIŲ MOTYVACIJOS SKATINIMAS IR PASIEKIMŲ VERTINIMAS

1.1. Specialiojo ugdymo sistemos metmenys

Nagrinėti įvairius klausimus, susijusius su vaikais turinčiais specialiuosius ugdymosi poreikius reikia pradėti nuo specialiojo ugdymo sistemos metmenų, kurie tapo pagrindinėmis konceptualiomis gairėmis kuriant specialiųjų poreikių asmenų ugdymo sistemą.

Metmenyse skiriami 7 pamatiniai Lietuvos specialiojo ugdymo principai - humaniškumas, demokratiškumas, nacionalumas, atsinaujinimas, normalizacija, decentralizacija, integracija ir suformuluotos specialiųjų poreikių vaikų ugdymo nuostatos, kuriomis būtina vadovautis siekiant jų socialinės integracijos.

Prie pagrindinių nuostatų priskirtinos šios:

- kad ir kokia sunki būtų vaiko negalė, jo negalima atstumti;
- specialiųjų poreikių vaikas turi pajusti dalyvavimo ir laimėjimo jausmą, dalyvauti priimant sprendimus, susijusius su jo ugdymu, programos parinkimu;
- kuo anksčiau įvertinti specialiuosius ugdymosi poreikius; neigalius vaikus ugdyti kuo mažiau ribotoje aplinkoje; integruoti į bendrojo ugdymo įstaigas;
- palaikyti neįgalaus vaiko šeimą, didinti jos atsakomybę ir ją aktyvinti;
- šviesti visuomenę specialiojo ugdymo klausimais;
- skleisti specialiojo ugdymo gerą patirtį;
- plėtoti socialinio palaikymo infrastruktūrą (kurti specialias mokymo priemones, gaminti kompensacinę techniką, pritaikyti pastatus ir pan.). (S. Strolaitė, 2003).

Pripažįstama, kad sėkmingas specialiųjų poreikių ugdymas nėra vien švietimo ministerijų ar mokyklų uždavinys. Tam reikia šeimų, bendruomenių bei savanoriškų organizacijų, visų, prijauniančių minėtų vaikų problemoms paramos. Specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų ugdymu turėtų rūpintis ne tik profesionalūs specialistai, bet ir tėvai. Pozityvus pastarųjų požiūris į specialiojo ugdymo problemas skatina tokių vaikų integravimą mokyklose ir visuomenėje. Tam tikru aspektu tėvai laikytini privilegijuotais partneriais, nes jie rūpinas savo vaikų specialiaisiais

ugdymosi poreikiais, todėl turėtų būti atsižvelgiama tai, kokius mokymo metodus jie norėtų taikyti savo vaikams (S. Strolaitė, 2003).

Kas gi būdinga šiuolaikinio ugdymo kokybei? Į šį klausimą atsako R. Girdzijauskienė, R. Gudynas, D. Jakavonytė, T. Jevsikova (2010, psl. 36). Jie remiasi UNESCO organizacijos EFA pasaulinės stebėsinos ataskaita, kurioje pabrėžiami penki šiuolaikiniai švietimo kokybės reikalavimai:

- Atsižvelgimas į mokinių įvairovę;
- Atsižvelgimas į ekonominį ir socialinį kontekstą;
- Geri žmogiškieji ir materialiniai ištekliai;
- Kokybiški mokymo ir mokymosi procesai;
- Geri mokymo ir mokymosi rezultatai.

Bendrosios programos yra tarsi gairės mokytojams, švietimo vadovams, vadovėlių autoriams ir kitiems ugdymo proceso dalyviams, siekiantiems užtikrinti ugdymo kokybę.

Pradinio ugdymo bendrųjų programų pritaikymo rekomendacijose specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių kalbiniam, matematiniam ir socialiniam bei gamtamoksliniam ugdymui (2009) yra nurodoma, kad reikia daugiau kreipti dėmesį specialiųjų poreikių turinčių mokinių pasiekimų ir pažangos vertinime.

Galima išskirti tokius pagrindinius aspektus:

1. mokinio poreikius atitinkantis ugdymas.
2. Švietimo sistemoje yra derinami/taikomi tarpusavyje susiję du vertinimo tipai: formuojamasis (skaitas mokymuisi) ir diagnostinis/apibendrinamasis (skirtas įvertinti mokymosi pasiekimus).
3. Vertinimo informacijos rinkimas apie mokinį, klasę, mokyklą.
4. Sprendimus dėl specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo ugdymo procese priima mokykla, mokytojai ir įvairių sričių specialistai (pvz. specialieji pedagogai, logopedai ir kt.).
5. Siekiant padidinti SUP turinčių mokinių sėkmingo ugdymo(si) galimybes laikomasi nuostatos atsižvelgti į mokinio stipriąsias savybes ir visą vertinimo informaciją naudoti ugdymo kokybei gerinti.
6. Pagrindinis inkliuzinio vertinimo tikslas – pasiekti, kad ugdymo vertinimo politika ir praktika padėtų užtikrinti mokinio ugdymo(si) sėkmę inkliuzinėje aplinkoje. Be to šis vertinimas turėtų skatinti visų mokinių, patiriančių riziką būti atstumtiems ir patirti atskirtį, taip pat ir specialiųjų poreikių mokinių, pagal galimybes aktyvų dalyvavimą ugdymo procese.

Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrųjų programų pritaikymo rekomendacijose specialiųjų poreikių mokinių, turinčių vidutinį, žymų ir labai žymų intelekto sutrikimą, ugdymui (2009) yra nurodoma, kad tokie mokiniai mokosi lėtai, nedideliais žingsneliais (etapais), būtina daug kartų kartoti tą pačią informaciją, gebėjimą.

Dėl labai skirtingos vidutiniškai, žymiai ir labai žymiai sutrikusio intelekto vaikų ugdymosi charakteristikos, individualių ugdymo programų, šių mokinių ugdymosi pasiekimai vertinami ideografiniu principu, t.y. vertinamas mokinio raidos pokytis, išsiugdytų gebėjimų lygis, bet vaiko pažanga nelyginama su kitų tos pačios ugdymo pakopos mokinių gebėjimų plėtra. Pagrindiniai sėkmės kriterijai – žinių ir gebėjimų, numatytų individualioje programoje, įgijimas, didesnis savarankiškumas, pasitikėjimas savimi ir gebėjimas dalyvauti bendruomenės gyvenime.

Pedagogai turėtų bendradarbiauti su mokinių tėvais (globėjais) kurdami ugdymo turinį ir veiklas. Kasdieninėje šeimos aplinkoje, funkcinėse (būtent tokio įgūdžio reikalaujančiose) kasdieniškose situacijose siekdami tų pačių tikslų, tėvai padeda vaikui įtvirtinti mokykloje ugdomus gebėjimus ir žinias.

Pagrindinio ugdymo bendrųjų programų pritaikymo rekomendacijose (2010) yra nurodoma, kad mokant specialiųjų ugdymosi poreikių mokinius labai svarbu atsižvelgti į tai, kad šiems mokiniams dėl patiriamų mokymosi sunkumų dažniau nei jų bendraamžiams formuojasi žema savivertė. Mokymosi nesėkmės susijusios su jų mąstymo ypatumais, patiriamomis emocijų arba elgesio problemomis. Palanki emocinė ugdymo aplinka ir veiksmingai pritaikyta ugdymo programa gali padėti žemų intelektinių gebėjimų mokiniams sėkmingai spręsti su mokymusi susijusias problemas padėti išvengti išmokto bejėgiškumo ir kitų elgesio kraštutinumų skatinti pozityvią savivertę.

R. Kišonienė ir R. Dudzinskienė (2007) mano, kad užtikrinti visiems mokiniams demokratinį „lygių galimybių“ ugdymą yra nelengvas uždavinys bendrojo lavinimo mokykloms, kurios privalo ne tik rūpintis mokinių, turinčių įvairių ugdymosi poreikių, buvimu „po vienu stogu“, bet ir kurti kokybišką edukacinę aplinką visiems mokiniams, kad ir kokie būtų protinių ar fizinių jų gebėjimų, socialinių sąlygų, kultūros ar rasės skirtumai. Kiekvienas vaikas turi teisę priklausyti mokyklai, klasei, grupei ir būti jos dalimi, kiekvienas vaikas turi teisę į mokslą.

Mokyklos bendruomenė neturi tikėtis, kad visi mokiniai pasieks tą patį lygį, tačiau turi sudaryti geriausias sąlygas ir galimybes kiekvienam. Mokykla neturėtų visų mokinių mokyti vienodai – tais pačiais būdais ir tų pačių dalykų vienu metu. Kolektyvinį ugdymą turi keisti individualus, asmens gebėjimus atitinkantis ugdymas (R. Kišonienė, R. Dudzinskienė).

V. East ir L. Evans (2008) aptaria dokumento „Svarbus kiekvienas vaikas“ gaires. Tai yra labai svarbus dokumentas pedagogams, mokančius SUP turinčius mokinius. Jis atspindi ryšį tarp

vaiko ugdymosi pasiekimų ir aplinkos, kurioje jis gyvena. Daug faktų liudija, kad geri vaikų iš asocialios aplinkos pasiekimai mokykloje yra veiksmingiausias būdas šiems vaikams užtikrinti geresnę ateitį ir gyventi visavertį gyvenimą.

Apibendrinant galima pasakyti, kad specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių pasiekimai vertinami dviem pagrindiniais aspektais:

1. Žinios, gebėjimai ir įgūdžiai (kompetencijos),
2. Asmeninė pažanga.

SUP turinčių mokinių pasiekti rezultatai yra lyginami su prieš tai užsibrėžtais tikslais ir tuomet stengiamasi nustatyti, ar įvyko pokyčiai. Pokyčiams atsirasti turi įtakos aibė skirtingų veiksnių, vienas iš kurių (bene svarbiausias) yra motyvacijos skatinimas. Tik tinkamai motyvuotas mokinys pats sieks geresnio rezultato. Tačiau išsilavinimo standartuose ir pateiktose rekomendacijose labai mažai dėmesio skiriama mokymosi motyvacijai stiprinti.

Bendrojo lavinimo ir specialiojo ugdymo pedagogai bei tėvai privalo rūpintis, kad specialiųjų ugdymosi poreikių turintis vaikas gautų kuo daugiau pagalbos, jautų supančių žmonių nuoširdumą ir geranoriškumą. Tuomet ir pats vaikas stengtis daryti viską, kad tik juos pradžiugintų.

1.2. Mokymosi pasiekimai ir jų vertinimas

Mokymo rezultatų vertinimas – tai žinių, mokėjimų ir įgūdžių, kuriuos apibrėžia atitinkamos programos, o taip pat mokinių asmenybės raidos lygio nustatymas bei tam tikrais simboliais (pažymiais, balais), vertinamaisiais sprendimais ir kitais būdais (V. Rajeckas, 1998). Mokslininkas nurodo, kad mokymosi rezultatų vertinimas mokiniams parodo jų darbo sėkmę. Drauge tai yra priemonė, kuria mokytojas skatina mokinius geriau mokytis, sąmoningai perimti žinias, mokėjimus bei įgūdžius. Vertinimas moko bei auklėja, giliai paliečia mokinio sąmonę ir jausmus.

Mokymosi rezultatų vertinimas dažnai apsprendžia mokytojo ir mokinių santykius, kurie turi įtakos mokinio požiūriui į atskiro dalyko mokymąsi ir filosofijos „mokausi visą gyvenimą“ įgyvendinimą.

R. Dovydaitytė (2004) teigia, kad vertinimą reikia suvokti ne kaip siaurą moksleivio žinių įvertinimą, kurio pagrindinis tikslas – pažymys, o kaip procesą, leidžiantį mokytojui kaupti informaciją apie moksleivio mokymosi pažangą ir pasiekimus.

Keičiasi ugdymo tikslai, bendroji ir dalykų didaktika, ugdymo turinys, priemonės, vadovėliai, darbo metodai, todėl neišvengiamai keičiasi ir vertinimo sistema. Moksleivių

pasiekimus galima fiksuoti trumpai ir aiškiai, nebūtina „rašyti romaną“. Mokytojo įvertinimas turėtų skatinti vaiką siekti daugiau, augti, tobulėti pagal savo išgales. Baigiantis pamokoms pasidžiaugiame kartu:

- Jei ko nors šiandien išmokau, tai aš paaugau!
- Jei ką nors šiandien sužinojau nauja, tai aš tobulėju!
- Jei man šiandien pasisekė, aš atradau save!
- Aš pajėgus, laimingas ir išmintingas!

V. Janavičienė (2005) aiškina, kad vertinant svarbu atskleisti daromą pažangą, išsilavinimą, siekti, kad ugdymo programa atitiktų ugdytinių poreikius ir garantuotų kiekvieno vaiko sėkmę. Tai leistų greičiau pamatyti mokinius, kuriems reikia skirti daugiau dėmesio, pagalbos. Vertinant ugdymo metodai siejami su tuo, ko mokoma ir ko išmokstama ir būtų teisingiausia, kad atliktą darbą įvertintų ne tik mokytojas, bet ir pats mokinys.

Tėvų domėjimasis savo vaikų mokymosi pasiekimais motyvuoja mokinius siekti gerų rezultatų. Kaip galime patys pastebėti, kad ne tik įprastai besivystančiam vaikui yra svarbus tėvų įvertinimas, o specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiam mokiniui toks įvertinimas ir palaikymas yra dar svarbesnis, nes jis parodo tėvų rūpestį, norą padėti ir supratimą (Janavičienė, 2005).

Šiuo metu yra labai paplitęs idiografinis mokinių vertinimo būdas (I. Ričkuvienė ir kt., 2005), kuomet pradinį klasių mokinių žinių, mokėjimų ir įgūdžių vertinimas grindžiamas idiografinė vertinimo sistema, siūlanti mokinių pažangą ir pasiekimus vertinti ne pažymiais, o dabartinius jų pasiekimus lyginti su ankstesniais stebint ir žymintis daromą pažangą ir kt. Tokiu būdu galima vertinti ne tik bendrojo lavinimo mokyklų pradinį klasių mokinius, bet ir specialiųjų ugdymosi poreikių mokinius, nes mokytojai akivaizdžiai gali stebėti pokyčius ir laiku reaguoti į pasikeitimus.

Vertinant mokinius, remiamasi Bendrosiomis programomis bei išsilavinimo standartais, todėl nurodomi realūs jų pasiekimai.

Vertinimo procese sąveikauja mokiniai, mokytojai ir tėvai.

Vertinimo tikslai:

- Rinkti informaciją apie visų ugdytinių pasiekimus.
- Suteikti mokiniams informaciją apie tai, kaip jiems sekasi.
- Informuoti tėvus apie vaikų pasiekimus.
- Suteikti galimybę patiems mokiniams įsivertinti.
- Gauti grįžtamąją informaciją iš mokinių ir jų tėvų.
- Skatinti mokytojus įsivertinti savo darbą.

P. Gudynas (2006) siūlo mokinių mokymosi pasiekimus vertinti rubrikomis. Rubrika — tai vertinimo įrankis, sąrašas vertinimo kriterijų konkrečios užduoties ar užduočių grupės atlikimo rezultatams laipsniuoti (surikiuoti į eilę). Keletą pastarųjų dešimtmečių rubrikas vis plačiau taiko daugelio šalių mokyklos, nes tai padeda ir mokytojui, ir mokiniui aiškiau suprasti mokymo tikslus, stiprinti bendradarbiavimą klasėje, vertinti tuos mokymosi rezultatus, kurių reikės gyvenime, vertinti realiomis praktinėmis situacijomis. Rubrikos gali labai palengvinti komunikavimą tarp mokytojo ir mokinių ugdymo procese, pakreipti mokinių pasiekimų vertinimą taip, kad jis padėtų mokiniams mokytis, siekti geresnių mokymosi rezultatų. Rubrikų paskirtis – padėti įvertinti, kurie mokinių pasiekimai yra artimesni keliamiems mokymo ir mokymosi uždaviniams, o kurie tolimesni.

Kad vertinimas motyvuotų ir padėtų mokiniams mokytis, jo rezultatai turi būti pateikiami laiku. Kuo greičiau atliekamos vertinimo procedūros ir kuo operatyviau mokiniai gauna grįžtamojo ryšio informaciją, tuo vertinimas veiksmingesnis.

A. Jankauskienė ir kt. (2006) teigia, kad egzistuoja nemažai įvairių vertinimų tipų. Tačiau būdingiausi yra šie:

- *diagnostinis vertinimas* – vertinimas siekiant išaiškinti mokinio pasiekimus ir pažangą baigus temą ar kurso dalį, kad būtų galima numatyti tolesnio mokymosi galimybes, suteikti pagalbą įveikiant sunkumus;
- *formuojamasis vertinimas* – nuolatinis vertinimas ugdymo proceso metu, padedantis numatyti mokymosi perspektyvą, skatinantis mokinius analizuoti esamus pasiekimus ar mokymosi spragas, sudarantis galimybes mokiniams ir mokytojams geranoriškai bendradarbiauti;
- *apibendrinamasis vertinimas* – vertinimas baigus programą, kursą, modulį. Jo rezultatai formaliai patvirtina mokinio pasiekimus ugdymo programos pabaigoje;
- *kriterinis vertinimas* – vertinimas, kurio pagrindas yra tam tikri kriterijai, pavyzdžiui, standartai, su kuriais lyginami mokinio pasiekimai.

Suprantama, per mokslo metus pasitelkiami įvairūs mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo tipai. Tačiau yra manoma, kad apibendrinamasis vertinimas suteikia geras prielaidas objektyviai (į)(si)vertinti. Orientuodamiesi į *išsilavinimo standartus*, A. Jankauskienė su bendraautoriais sukūrė atitinkamą kriterinio apibendrinamojo vertinimo sistemą.

Galima pastebėti, kad visi autoriai siūlo į pasiekimų vertinimą ir tolimesnės mokymosi sistemos sudarymą įtraukti ir pačius mokinius ir jų tėvus. Žinoma, negalima atskirti mokinių nuo jų tėvų. Įprastai besimokančių mokinių ir specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių

tėvai visuomet domisi savo vaikų pasiekimais, o jų domėjimasis ir bendradarbiavimas su pedagogais motyvuoja mokinius siekti gerų rezultatų, o juos pasiekus išgyventi pačius geriausius jausmus: pasididžiavimą, laimę. O šie jausmai savo ruožtu skatina norą mokytis, siekti užsibrėžtų tikslų.

T. Borisevičienė (2004) atkreipia dėmesį į specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių mokymosi pasiekimų vertinimą. Vertinimas yra mokymo(si) proceso sudedamoji dalis ir grįžtamojo ryšio pagrindas. Jis organizuojamas siekiant įvairių tikslų ir naudojant įvairias strategijas, tačiau ugdymo atveju nusiteikimas tobulėti ir tobulinti yra pats svarbiausias. Labiausiai paplitusios yra bihevioristinė ir konstruktyvistinė teorijos.

Bihevioristinė teorija grindžiama požiūriu, kad visi mokosi pagal vieną mokymosi modelį, kuris gali būti išskaidytas atskirais nuosekliais „žingsniais“, o jų įveikimas vertinamas vadovaujant ir atlyginant.

Konstruktyvistinė teorija mokymą(si) laiko individualiu naujo supratimo „konstravimu“, kurio metu derinama ir vertinama kiekvieno turima unikali patirtis ir įgyta nauja informacija. Mažinama socialinė distancija tarp pedagogo ir mokinio, šiuolaikinis pedagogas mokiniui tampa gyvenimo tiesų liudytoju, mokymosi galimybių kūrėju, konsultantu, padėjėju. Konstruktyvistinė teorija labiausiai atitinka specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių mokymo ir mokymosi pasiekimų vertinimo sampratą.

T. Borisevičienė (2004) atliko tyrimą, kurio pagrindinis **tikslas** buvo išsiaiškinti, kokią specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių mokinių mokymosi pasiekimų vertinimo sistemą naudoja mokytojai.

Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių, jų tėvų ir mokytojų buvo klausiama, kokią informaciją jiems svarbu gauti apie mokymosi pasiekimus. **Mokiniams** svarbu: kiek jie pasiekė, kaip sekasi lyginant su kitais, kas nesiseka, ką reikia daryti, kad sektųsi, kas gali padėti, kaip pats gali sau padėti, kokius pažymius gaunu, ar jie skiriasi nuo kitų mokinių pažymių. **Tėvams** svarbu: kokie vaiko pasiekimai, kaip jam sekasi lyginant su kitais, kokios pagalbos reikia (pedagoginės, psichologinės, specialiosios pedagoginės), kas gali suteikti pagalbą, ar tenkina pagalbos vaikui kokybė, kaip vaikas priima teikiamą pagalbą, ar pagerėjo vaiko mokymosi pasiekimai teikiant pagalbą. **Mokytojams** svarbu: ar daro mokiniai pažangą, ką pats mokytojas padarė siekdamas jų pažangos, kaip turėtų siekti specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių mokymo kokybės, ar pakankamai dėmesio skiria šiems mokiniams, ar individuali ugdymo programa atitinka mokinių gebėjimus ir specialiuosius mokymosi poreikius, mokytojas vertina mokinio gebėjimus ir klaidas, ar vertinimas teigiamas.

Pagirdami, paskatindami specialiųjų ugdymosi poreikių mokinius, patenkiname jų priklausomybės poreikius. Mokiniai patiria mokymosi sėkmės džiaugsmą, patenkinami jų pagalbos poreikiai. Patirta sėkmė skatina mokinių susidomėjimą ugdomąja veikia, taip patenkinami saviraiškos poreikiai. Susidomėję ugdomąją veikla mokiniai siekia žymesnių mokymosi rezultatų. Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių mokymosi pasiekimai glaudžiai susiję su mokytojo pasirinktu mokymosi pasiekimų vertinimo tipu - paskatinamuoju ar kritikuojančiuoju. Paskatintas mokinys patiria mokymosi sėkmę, atranda mokymosi motyvaciją ir pradeda tikėti savimi. Pasitikėjimas savimi stiprina mokymosi motyvaciją, mokinys patiria dar didesnę sėkmę ir yra dar geriau įvertinamas mokytojo ir bendraklasių. Paskatinamasis vertinimas sukuria sėkmės grandinę. Tačiau tą grandinę galima nutraukti. Užtenka nepastebėti specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių daromos minimalios pažangos, nepaskatinti, nepagirti, dažniau pastebėti klaidas, kai mokiniai netenka mokymosi motyvacijos, nepatiria mokymosi sėkmės, praranda pasitikėjimą savimi. Nepasitikintys savimi specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai nepatiria mokymosi sėkmės, neturi mokymosi motyvacijos ir nepasiekia žymesnių mokymosi pasiekimų. Pasirinkdami kritikuojantį mokymosi pasiekimų vertinimą mokytojai pastūmėja mokinius mokymosi nesėkmėms.

Dudzinskienė ir kt. (2010) nurodo, kad mokinių žinių, gebėjimų, pasiekimų vertinimas – neatsiejama mokymo ir mokymosi dalis. Dirbant su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniiais galima taikyti įvairias strategijas:

- Įrašai, paaiškinimai ugdymo programoje. Individualią ugdymo programą galima paversti darbiniu dokumentu, fiksuojant, ko iš tikrųjų buvo mokoma, kaip sekėsi ir pan.
- Darbų pavyzdžiai. Reguliariai renkami darbų pavyzdžiai parodo atlikto darbo pobūdį ir lygį.
- Mokinių tikslų kortelės.
- Mokinių darbai, pratybos, sąsiuviniai. Įrašai juose vertingi, ypač tada, kai į mokytojo pastabas įterpiamas ir mokymosi uždavinys.
- Mokytojo įrašų aplankas.
- Mokytojo pateikiamos užduotys, kurios planuojamos siekiant įvertinti mokinio žinių lygį bei įgyjamus įgūdžius.
- Atskirų mokinių aplankai, kur fiksuojama nuosekli, sisteminga informacija apie mokinį, kuri padeda padaryti tikslesnes išvadas apie jo galimybes ir pasiekimus.
- Mokymo etapų fiksavimas. SUP turinčių mokinių ugdymo pasiekimų fiksavimas etapais yra labai svarbus, nes parodo įgūdžių formavimo nuoseklumą.

- Informacinės ir komunikacinės technologijos.
- Mokytojo dienoraštis ir asmeninės pastabos.
- Kriterinis vertinimas parodo, kokio lygio yra mokinio pasiekimai.
- Normatyviniai testai.
- Įsivertinimas, kuris gali padėti mokiniui atpažinti savo galias ir sunkumus, įvertinti padarytą pažangą, numatyti tolimesnius tobulėjimo žingsnius.
- Bendraamžių vertinimas.

Pasiekimų vertinimas – labai svarbus aspektas, kuris gali motyvuoti įprastai besimokančius mokinius, o taip pat ir SUP turinčius, siekti užsibrėžtų tikslų. Tačiau sugebėjimas adekvačiai pačiam įvertinti savo pasiekimus, realiai vertinti atliktus darbus SUP turintiems mokiniams yra labai sudėtingas veiksmas, nes pirmiausia reikia sugebėti pažinti save, savo vidinį „aš“. Žinomas psichologas M. Cardwell (1999, psl. 286) teigia, kad savęs vertinimas – mūsų nuomonė apie save. Įvertinant savo sugebėjimus, vaikai gali save pervertinti arba nuvertinti, tai priklauso nuo jų pasisekimo ir aplinkinių nuomonės apie juos. Mokiniai vertina save pagal 4 kriterijus:

- Kognityvinė kompetencija: sugebėjimas spręsti problemas ir siekti užsibrėžtų tikslų.
- Socialinė kompetencija: sugebėjimas palaikyti santykius su kitais žmonėmis.
- Fizinė kompetencija: „ką aš moku (nemoku) daryti.“
- Elgesio kodeksas: „ar aš geras(-a) berniukas/mergaitė“.

Kai kuriose teorijose savęs vertinimas yra pateikiamas, kaip savo sugebėjimų visumos pajautimo visose gyvenimo srityse rezultatas.

Labai efektyvi mokymosi priemonė yra vertinti save, tačiau bet koks įsivertinimas gali būti visai beprasmiškas, jei yra nekryptingas, nepagrįstas, nes mokiniai turi žinoti tikslą, turėti tam tikras veiklos gaires, tikėtis, kad tai bus aptarta ir analizuojama – tik tada save vertinti bus tikrai produktyvu (A. Cooze, 2009).

Savęs vertinimas yra suprantamas kaip procesas, kai asmuo pats vertina savo mokymosi pasiekimus ir mokymosi pažangą (R. Laužackas, 2005). Besimokančiųjų įtraukimą į vertinimą akcentuoja pagrindiniai vertinimo principai – efektyvumo principas deklaruoja, kad besimokantysis turi iš anksto žinoti vertinimo taisykles ir kriterijus, o taip pat aktyviai dalyvauti vertinimo planavime ir procese.

P. Gudynas (2001) akcentuoja, kad mokinio vaidmuo vertinimo sistemoje svarbus. Jis turi mokytis objektyviai įvertinti savo mokymosi rezultatus. Todėl labai svarbu, kad vertinimo kriterijai būtų suprantami mokiniams; parodantys, ką reiškia sėkmingai užbaigti darbą; mokiniai turi būti mokomi bendradarbiavimo, vertinant vienas kito darbą; mokiniai turi nuolat matyti

ir žinoti savo darbo tikslus ir vertinti savo pažangą siekiant šių tikslų. Tada jie galės kryptingai atlikti užduotis ir tapti savarankiškai besimokančiais.

Atlikus mokslinės literatūros analizę apie mokinių pasiekimų vertinimą, galima konstatuoti, kad koks bebūtų vertinimas, jis turėtų skatinti mokinį siekti gerų rezultatų, motyvuoti gilinti jau turimas žinias. Mokymosi pasiekimų vertinimas yra aktualus ne tik pačiam vaikui, bet ir jo tėvams (globėjams). Be to pasiekimų vertinimų apibendrinimas ir analizė padeda mokytojui pastebėti tų rezultatų kaitą: ar mokinys pasiekė gerus rezultatus, ar jo mokymosi rezultatai esti prastesni, nei galėjo būti.

1.3. Mokymosi motyvacija – neatsiejama ugdymo proceso dalis

Žodis motyvacija yra kilęs iš lotyniško žodžio „*morere*” - judinti, skatinti.

Motyvacija – tai veiksmų bei elgesio žadinimas ir skatinimas, vykstantys žmogaus psichikoje. Motyvai – veiksmų skatuliai, lemiantys jų pobūdį ir kryptį. Jie visada yra susiję su kuriuo nors stipriu poreikiu (Butkienė, Kepalaitė, 1996).

Motyvai – tai, kas atspindi žmogaus psichikoje vaizdo ar minties pavidalą ir nukreipia jo elgesį taip, kad būtų patenkintas tam tikras poreikis.

Motyvacija apima žmogaus poreikius, troškimus ir įsisąmonintus norus, interesus ir polinkius, vertybes, pažiūras ir įsitikinimus. Kartais motyvacinę jėgą įgyja jausmai ir emocijos arba charakterio bruožai.

Mokymosi motyvacija padeda mokiniui orientuotis į tikslą, suvokti, kiek laiko reikės tikslui pasiekti, ar reikės pastiprinimo ir kokio, aktualizuoja būtinas mokinio žinias, sugebėjimus ir įgūdžius, pažadina jo jautrumą pagalbai iš išorės, turi įtakos mokymosi kokybei ir mokymosi pasekmėms.

Motyvacija sąlygoja mokymosi rezultatus, dalyvaudama pasirenkant ir įsisąmoninant konkrečius mokymosi tikslus bei būdus. Mokinys, suformulavęs ir įsisąmoninęs mokymosi tikslą, savo valios, proto ir jausmų energiją nukreipia konkrečiam veiksmui atlikti. Motyvai sukuria bendrą nusiteikimą mokytis, o nuo tikslų priklauso, kokie bus konkretūs mokymosi veiksmi.

Sėkmingam ir sparčiam mokymuisi būtinas emocinis komfortas ir tam tikra emocijų sanakaupa. Tai mažas jaudinimasis, susijęs su konkrečiu noru pasiekti tikslą ir atsakingumo jausmu, pasitikėjimas savo jėgomis, tikėjimas savo sėkme ir abejojimas, žadinantis mąstymo bei veiksmų savikontrolę, ir vidinis atlikimo bei išmokymo džiaugsmas.

Vaiko noras mokytis stiprėja, kai:

- mokykloje jauku ir malonu;
- jis nepavargsta ir visuomet darbingas;
- per pamokas patiria sėkmės ir bendradarbiavimo džiaugsmą;
- vis nauja mokymosi medžiaga ir patraukli mokymosi forma patenkina jo smalsumą.

Tuomet bręsta ir mokymosi motyvacija. Nesėkmės, neadekvatūs mokytojo vertinimai, meilės stoka sukelia vengimo motyvaciją ir susilpnina vaiko norą mokytis (Butkienė, Kepalaitė, 1996).

Kaip mes galime pastebėti, motyvacija yra pagrindinis variklis siekti mokymesi ir apskritai gyvenime savo užsibrėžtų tikslų. Jei žmogus siekia užsibrėžtų tikslų, tai jo gyvenimas prisipildo prasmės, veiklos ir džiaugsmo. Kuomet žmogus netenka stimulo, paskatos siekti savo svajonės, tai ir gyvenimas praranda spalvas ir pasidaro pilkas, neįdomus, varginantis. Tai aktualu ne tik įprastai besimokantiems vaikams ar suaugusiems, tai ypatingai aktualu SUP turintiems mokiniams ir suaugusiems, nes jie labai savotiškai suvokia aplinką ir ją vertina. Todėl labai aktuali yra E. Gudauskienės (2005) mintis, kad, kas tinka bendro lavinimo mokiniams, netinka specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams.

Tokiu būdu negalima neaptarti mokymosi motyvacijos rūšių, kurios yra vidinės ir išorinės.

Vidinė motyvacija, tai yra – smalsumas; augimo poreikiai, kurie yra svarbiausi; išmokimo džiaugsmas; savipilda – tai veiksmingiausia ir prasmingiausia mokymosi motyvacija, kuri susijusi su gyvenimo prasmės jausmu ir pačiu žmoniškiausiu vertybių įsisąmoninimu; laimėjimai ir lūkesčiai; kompetencija – malonumas gerai atlikti užduotį; konfliktuojantys motyvai:

- dauguma moksleivių kenčia dėl konflikto tarp savo poreikių gauti gerus pažymius ir būti mylimiems. Toks konfliktas išryškėja, kai gabesnieji atsisako geriau mokytis arba, kai gavę geresnius pažymius, dirbtinai nustemba.
- Priklausomumas ir nepriklausomybė: pagrindinis požymis nepasitenkinimas be aiškos priežasties.

Išorinė motyvacija: moksleivių aplinka, tėvų ir visuomenės įtaka, ateities vizijos motyvai.

Savo knygoje Butkienė ir Kepalaitė (1996) remiasi L. B. Itelsono nuomone, vaikas nuolat norės mokytis tada, kai kuri nors mokymosi dalis taps jo veiklos motyvu. Tokie motyvai gali būti:

- 1) mokymosi rezultatai;
- 2) mokymosi tikslai;
- 3) pats mokymosi procesas.

Ir vidinė ir išorinė motyvacija labai veikia mokinio norą mokytis, o kaip mes matome šiame procese ne paskutinį vaidmenį atlieka tėvai, mokytojai, mokykla, socialinė aplinka.

Labai svarbūs yra penkiolika motyvacijos skatinimo būdų, kurie naudojami mokykloje ir kuriuos mums pateikia Gade ir Berlinger (1994):

1. Pradėdami pamoką pateikite mokiniams motyvaciją pagrindžiančius argumentus;
2. Pasakykite mokiniams tiksliai, kaip jūs norite, kad būtų atliktas darbas;
3. Išmokykite mokinius kelti sau trumpalaikius tikslus;
4. Naudokite žodinius ir raštinius pagyrimus;
5. Protingai naudokite testus ir pažymius;
6. Paverskite kapitalu nežinomybės, atradimo, smalsumo, tyrinėjimo, valdžios ir vaizduotės poveikį;
7. Retkarčiais pasielkite netikėtai;
8. Patenkinkite apetitą;
9. Pavyzdžiams naudokite žinomą medžiagą;
10. Kai kalbate apie sąvokų ir dėsnių taikymą, pavyzdžius parinkite iš neįprasto, netikėto konteksto;
11. Skatinkite mokinius naudoti tai, ką jie jau yra išmokę;
12. Naudokite vaidmenų ir kitokius žaidimus;
13. Kiek galima mažinkite konkuruojančių motyvacijos sistemų patrauklumą;
14. Kiek galima mažinkite bet kokias nemalonus mokinio ištraukimo į darbą pasekmes;
15. Supraskite mokyklos socialinį klimatą.

Psichologas Rean (2002) atlikęs išsamią mokymosi motyvacijos problemų analizę, aptiko daugybę įvairių motyvų, kurie įtakoja mokymosi procesų efektingumą, lemiamą mokymosi veiklos padidintu sudėtingumu, o taip pat besimokančio amžiaus ypatumais ir visa jo sąveikos su aplinkiniu pasauliu sistema.

Vaiko motyvacinė sfera suteikia daug galimybių formuoti ir plėsti motyvus, reikalingus efektyviam mokymuisi. Be to, aukštas motyvacijos lygis gali atstoti kompensuojamąjį faktorių dirbant su SUP turinčiais mokiniiais arba stokojant reikalingų žinių, mokėjimų ir gebėjimų.

Kitu atveju kompensuojamasis mechanizmas nesuveikia, t.y. net aukšti mokinio sugebėjimai negali kompensuoti žemą mokymosi motyvaciją arba jos nebuvimą ir, tokiu būdu, negali privesti mokinio prie aukštos sėkmingo mokymosi veiklos.

Kaffemanienė ir Ivoškutė (2005) nurodo, kad skirtingi tikslai skirtingai motyvuoja ir lemia nevienodus mokymosi pasiekimus. Kiekvieno moksleivio motyvacijos sfera individuali: vieni motyvai joje dominuoja, kiti nereikšmingi. Sėkmingas mokymasis siejamas su pozityviu savęs vertinimu ir teigiama mokymosi motyvacija.

Kaip teigia Girdzijauskienė ir kt. (2010, psl. 60), kad norėdami skatinti vaikų mokymosi motyvaciją, mokytojai turėtų palaikyti laimėjimų motyvaciją, žadinti mokinių susidomėjimą, sudaryti sąlygas patirti sėkmę, išreikšti tikėjimą vaiko galiomis ir padėti ištikus nesėkmei, palaikyti darbingą klasės atmosferą ir teigiamą emocinį mokymosi foną.

Atidžiai išanalizavus šiuos motyvaciją skatinančius būdus, galima teigti, kad motyvacija yra tas stimulus, kuris suteikia specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams energijos ir nukreipia juos atitinkama linkme. Tik nuo motyvacijos priklauso, kodėl tos pačios klasės mokiniai skirtingai atlieka pateiktas užduotis ir skirtingai elgiasi, panašiose situacijose. Tai yra be galo sunku įvertinti, ar išmatuoti. Nėra dar sukurta metodika, kuri vienareikšmiškai mums paaiškintų mokinių elgesio motyvus, priežastis ir pasekmes. O tuo labiau specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių elgesį, jį skatinančius motyvus ir mąstymo savitumą.

1.4.Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių mokymosi motyvacijos skatinimo ypatumai

Aukščiau buvo aptarta motyvaciją, daugiau dėmesio skiriant įprastai besimokantiems vaikams. Tai yra labai svarbus pagrindas, kalbant apie SUP turinčių mokinių motyvaciją. Tai yra pagrindas leidžiantis pradėti mąstyti apie ypatingus vaikus, suteikiantis informaciją nuo ko pradėti, kaip prieiti, kaip patiems elgtis tokių mokinių atžvilgiu. Žinoma, visko pritaikyti negalima, tačiau žinant pagrindines kryptis, galima keisti ir keistis, tobulinti ir permąstyti, klysti ir mokytis iš savo klaidų, netraumuojant SUP turinčio mokinio, o stengiantis jam padėti visomis savo jėgomis.

T. Stulpinas (2003) aptardamas bendrąsias pedagogikos nuostatas, atsižvelgė į specialiųjų poreikių turinčių vaikų poreikius ir galimybes bei suformulavo principus, kurie sudaro pagrindą darbui su SUP turinčiais mokiniais:

1. ***Veiklos principas:*** savarankiškas darbas, pažintinė ir praktinė veikla. Konkreti veikla kaip visuma susideda iš kelių struktūrinių elementų – tikslo, motyvų, turinio, įvykdymo būdų ir rezultatų. Svarbiausi yra du veiklos matmenys: tikslo nustatymas ir jo realizavimas (kaip aptarėme aukščiau, tai yra motyvacijos pagrindas).
2. ***Teigiamo emocinio fono principas:*** emocijos turi labai didelę reikšmę žmogaus veiklai. Teigiamos emocijos ją skatina, neigiamos – silpnina. Svarbu išmokyti vaiką džiaugtis. Džiaugsmo pojūtis turi lydėti ne tik vaikystėje, jis turi tapti atsparos tašku tolimesniame gyvenime. Svarbią įtaką mokinių emocinei būsenai daro du veiksniai: užduoties ir mokinių jėgų atitikimas bei numatomų darbo rezultatų vertingumas.

3. **Diferencijavimo ir individualizavimo principas:** atsižvelgiama į ugdytinio individualius ypatumus, visuomenės poreikius, tačiau diferencijuojant padaroma nemažai klaidų. Individualizavimas yra sudėtinė diferencijavimo dalis. J. Laužiko nuomone (1974) yra viena bendra individualaus priėjimo taisyklė: kiekvienu atveju matyk žmoguje tai, kuo jis daugiausiai gyvena, ir rask jo dvasiniame pasaulyje nors mažiausią pozityvų branduolėlį.
4. **Integravimo principas:** veiksmingas ugdymo proceso ir turinio tobulinimas siekiant konkrečių rezultatų.

Žinoma, daugelis bendrojo lavinimo ir specialiojo ugdymo mokyklų savo darbe nuolat remiasi bendraisiais ugdymo tikslais, siekia juos pritaikyti ypatingiems mokiniams, kelti jų domėjimąsi mokymusi, aplinka... Tačiau galime pastebėti, kad mokytojai nuolat susiduria su mokymosi motyvacijos problemomis, ypatingai kalbant apie SUP turinčius mokinius.

Hallahan ir Kauffman (2003) teigia, kad motyvacija yra daugelio mokymosi negalių turinčių asmenų problemų šaltinis, kylantis dėl jų gebėjimų, susidūrus su gyvenimo problemomis bei sunkumais. Žmonės su mokymosi negaliomis gali atrodyti patenkinti, leisdami įvykiams slinkti savo vaga ir nesistengdami jų kontroliuoti ar paveikti. Šiems asmenims būdingas veikiau vadinamasis išorinis, o ne vidinis **kontrolės lokusas** – motyvacijos terminas, apibūdinantis, kaip žmonės aiškina savo sėkmes ir nesėkmes. Kitaip tariant, jie mano, jog jų gyvenimą kontroliuoja išoriniai veiksniai (sėkmė ar likimas), o ne vidiniai, t. y. ne pastangos ar gebėjimai. Žmonėms, besilaikantiems tokio požiūrio, kartais būdingas išmoktas bejėgiškumas (polinkis pasiduoti ir tikėtis blogiausio, nes toks asmuo yra įsitikinęs, jog kiek jis bedėtų pastangų, jį vis tiek lydės nesėkmė.

Tėvams, mokytojams ir patiems mokymosi negalių turintiems asmenims labai sunku įveikti šias motyvacijos problemas, nes pažinimo ir motyvacijos aspektai yra glaudžiai susiję (Borkowski, 1992). Susidaro uždaras ratas: moksleivis, remdamasis savo patirtimi, išmoksta laukti nesėkmės bet kokioje naujoje situacijoje. Šis nesėkmės laukimas, arba **išmoktas bejėgiškumas**, gali skatinti lengvai pasiduoti susidūrus su sunkia ar sudėtinga užduotimi. Todėl moksleivis ne tik negali įgyti naujų įgūdžių: jis patiria dar vieną nemalonų išgyvenimą, sustiprinantį bejėgiškumo ir menkavertiškumo jausmus, tad ratas sukasi toliau.

Borkowski (1992) nurodo, kad mokymosi negalių turintis moksleivis apibūdinamas kaip asmuo, nepasitikintis savo gebėjimais (tai išmoktas bejėgiškumas), gerai nesuvokiantis, kokios strategijos yra naudotinos sprendžiant problemas (tai reiškia, jog yra menki jo metapažinimo gebėjimai), ir nemokantis pats spontaniškai taikyti tinkamų mokymosi strategijų.

Praktiškai visuma šių ypatybių pasireiškia tuo, kad mokymosi negalių turintiems moksleiviams būna sunku savarankiškai dirbti. Jie paprastai patys nepradedą naujos veiklos. Gali kilti problemų, kai jiems reikia savarankiškai atlikti užduotis ar imtis veiklos, jei mokytojas neužtikrina reikiamos paramos. Pavyzdžiui, daug problemų kyla dėl namų darbų.

Savo darbuose Suslavičius (2004) pabrėžia, kad kalbant apie motyvaciją, labai svarbu kalbėti apie sėkmės atribuciją, nes mūsų civilizacija yra orientuota į sėkmę. Tokios orientacijos padariniai asmenybei yra didžiuliai. Sėkmė padidina žmogaus vertę, kompetenciją ir motyvaciją tęsti veiklą. Nesėkmė, atvirkščiai, generuoja nekompetencijos, bejėgiškumo jausmus, žemina savąją vertę, slopina veiklos motyvaciją.

Sėkmę galima priskirti prie vidinių asmenybės priežasčių, pavyzdžiui, gabumų ar pastangų, arba prie išorinių, tokių kaip atsitiktinumas, kitų žmonių parama. Kadangi sėkmė puošia, natūralu yra daryti vidinės sėkmės ir išorinės nesėkmės atribucijas.

Suslavičius (2006) remiasi B. Werner atliktais tyrimais, kur ji įrodė tendenciją vertinti pasiekimą tuo labiau, kuo daugiau pastangų žmogus dėjo ir kuo mažesni jo gabumai. Vadinasi, pastangos yra labiau vertinamos nei gabumai. Tai reiškia polinkį labiau skatinti už dideles pastangas nei už didelius gabumus ir labiau bausti už nepakankamas pastangas nei už nepakankamus gabumus. Priežastis: pastangas žmogus gali kontroliuoti, jei reikia, jas didinti, žodžiu, stengtis. Pastangas sureikšminti padeda ir etika, nes pastangos labai artimos sąvokai „pareiga“.

Suslavičius (2006) savo darbuose tyrė **nesėkmės poveikį motyvacijai**: vienuose iš pirmųjų darbų, kuriuose buvo tirtas eksperimentiškai sukeltos nesėkmės ir motyvacijos ryšys, teigta, kad nesėkmė slopina tolesnės veiklos motyvaciją. Gana gabi yra nuomonė, kad „jei norime, jog elgesys būtų dažnesnis, intensyvesnis ir trukėtų ilgiau, turime jį patiprinti, o tam reikia parinkti tokias paskatas, kurias individas vertina teigiamai“ (Gage, Berliner, 1994). Iš to plaukia, kad tolesnė motyvacija nesėkmės atveju turėtų mažėti.

Asmenys, priskiriantys nesėkmės priežastis prie vidinių, universalių ir netinkamų veiksmų, labiau yra linkę matyti save bejėgius, nei asmenys, manantys, kad nesėkmės priežastys yra išorinės, specifinės ir trumpalaikės. Aiškinant nesėkmės priežastis sau ir kitiems, kartais ieškoma „patogių“ priežasčių – diskriminacija ir pan.

Suslavičius (2006) remiasi Brunstein (1966) pateiktu kognityviu reagavimo į nesėkmę modeliu. Jo tvirtinimu, nesėkmės potyris gali sukelti mintis, kliudančias efektyviai atlikti tolesnius veiksmus. Į būseną orientuoti asmenys, linkę vėl ir vėl mąstyti apie savo nesėkmę, ilgainiui tampa pasyvūs ir prasčiau atlieka tolesnius veiksmus. O į veiklą orientuoti asmenys atsiriboja nuo apmąstymų apie nesėkmę ir ieško konstruktyvių problemos sprendimo būdų.

Prakapienė (2006) vienu svarbiausiu motyvacijos skatinimo elementu laiko vaiko šeimą. Todėl reikia siekti, kad tėvai aktyviai dalyvautų ugdymo procese. Pirmiausia stengtis juos gerai pažinti. Ypač praverčia kasdieniniai pokalbiai su tėvais, atlydinčiais savo vaikus į klases. Su jais kalbant reikia atkreipti dėmesį į vaikų motyvacijos skatinimą, pabrėžti vaiko teigiamas savybes, patarti tėvams vaikus dažniau pagirti, paskatinti už kiekvieną darbėlį. J. Prakapienė siekia, kad tėvai suprastų, jog klaidos suteikia galimybę augti, kad žmonės gali iš jų pasimokyti. Tėvus būtina skatinti aktyviau dalyvauti pamokose, kartu organizuoti šventes, linksmas viktorinas, mugės, vaidinimus, įvairias popietes ir vakarones, vykti į ekskursijas, rengti koncertus.

Labai ryškių mokymosi motyvacijos ir mokymosi rezultatų poslinkių galima tikėtis organizuojant tokią pedagoginę veiklą, kuri pagrindinę dėmesį skirtų mokinio pažinimo motyvų ugdymui, skatintų jo saviraišką ir bendravimą, formuotų tėvų nuostatą į mokymąsi kaip sudėtingą pažinimo veiklą ir įtrauktų juos į mokymosi procesą.

Gudauskienė (2005) aptaria specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių mokymosi motyvacijos palaikymą ir stiprinimą, remiantis savo patirtimi. Jos straipsnyje yra kalbama apie du labai svarbius mokymosi motyvacijos aspektus, tai:

- Mokinių mokymosi motyvacijos įtaka ugdymo rezultatams.
- Mokymosi motyvacijos palaikymas ir stiprinimas kuo įvairesne mokymo medžiaga, priemonėmis.

Mokinių mokymosi motyvacija yra vienas iš svarbiausių veiksnių siekiant ugdymo rezultatų. Pedagogai jaučia, jog sumažėjus mokymosi motyvacijai prastėja ugdymo kokybė. Neigiamos mokymosi motyvacijos priežastys yra: nuolatinės mokymosi nesėkmės; neadekvatūs mokytojo vertinimai; ugdymo turinio parinkimas, neatsižvelgiant į mokinių sugebėjimus; nuolatinė vaiko nervinė įtampa (bloga pažymio baimė, konfliktai namuose); monotoniškas, neįdomus darbas pamokose; menka tėvų pagalba namuose.

Tuo tarpu motyvaciją skatina: tėvų dalyvavimas ugdymo procese; adekvatus ugdytinio pasiekimų vertinimas; mokinio pasitikėjimas savo jėgomis; tinkamos specialiosios pagalbos suteikimas laiku; tėvų, mokinių, mokytojų bendradarbiavimas – bendro tikslo siekimas; tinkamas turinio, priemonių ir metodų parinkimas.

Pedagogas turi visapusiškai pažinti specialiųjų ugdymosi poreikių turintį mokinį, žinoti jo silpnąsias ir stipriąsias puses, mokėti pasinaudoti tėvų pagalba ir paties vaiko interesais bei pomėgiais. Žinoma, bendrojo lavinimo mokykloje, kur vienoje klasėje yra virš trisdešimties mokinių, be galo sunku rasti laiką prieiti prie specialiųjų ugdymosi poreikių turinčio mokinio, jam padėti, paaiškinti ir visą tai atlikti vienos pamokos metu. Tačiau šiuo atveju į pagalbą ateina specialieji pedagogai ir specialiųjų ugdymosi poreikių turinčio mokinio tėvai. Su jų pagalba

tikrai galima nuteikti vaiką, kad jis sugeba, jis gali, jis tikrai yra lygiavertis ugdymo proceso dalyvis. Tokiu atveju bus pasiekti rezultatai pranokstantys visų lūkesčius.

1.5. Mokinių motyvaciją skatinantis vertinimas

Zelianskienė (2009) pateikia labai įdomią „Srovės“ teoriją, kurios pradininkas yra Mihaly Csikszentmihalyi. „Srovė — tai būseną, kurios veikiami žmonės taip įsitraukia į kokią nors veiklą, kad jiems, atrodo, daugiau niekas neegzistuoja. Ši būseną jau savaime yra tokia maloni, kad žmonės sutinka ką nors atlikti net už simbolinę kainą, nes tiesiog nori veikti, kad veiktų“ (Mihaly Csikszentmihalyi, 1991). Tai savaime motyvuojantis procesas, „mėgavimasis“ savo gebėjimais ir rezultatais. „Srovės“ (arba motyvacijos) požymiai yra šie (M. Csikszentmihalyi, 1993):

- aiškūs uždaviniai ir greitas grįžtamasis ryšys;
- pusiausvyra tarp iššūkio ir asmens gebėjimų;
- veikimo sąmoningumas;
- kryptinga koncentracija;
- jautimas, kad padėtis kontroliuojama;
- savimonės praradimas (užsimiršimas);
- laiko „išsikreipimas“;
- saviraiškos išgyvenimas.

Apibendrinami teorinį požiūrį į motyvaciją kaip procesą, galėtume teigti, kad motyvacija yra veikiau sąmoningo mąstymo išdava nei išorinių veiksnių paskata. Vadinasi, vertinimas ugdymo procese gali motyvuoti arba nemotyvuoti priklausomai nuo to, kiek jis atitiks pačių mokinių sąmoningą požiūrį į teisingumą (savo indėlį ir rezultatus), mokymosi tikslus ir asmeninius lūkesčius, tikėjimą savo galimybėmis, kiek bus įdomus ir malonus. Mokytojo įvertinimas gali būti grindžiamas paties mokinio įsivertinimu.

Apibendrinant, galima teigti, kad sėkmingu vadinamas toks ugdymo ir vertinimo procesas, kur ypatingas dėmesys skiriamas ne tiek išorinei motyvacijai pasitelkiant atlygį, pastiprinimą ir bausmės (įvairiomis formomis), kiek sąmoningą ir aktyvų mokinio įtraukimą į mokymosi proceso „srovę“, kai skatinama vidinė motyvacija siekti ugdymo tikslų, įsivertinti pažangą, atskleisti tolesnes mokymosi galimybes, teisingai koreguoti klaidas, įveikti sunkumus.

Šiuolaikinėje visuomenėje yra paplitęs vertinimas pažymiais. Jie tarsi turėtų atspindėti mūsų vaikų pasiekimų lygį. Tuomet kyla klausimas, ar tikrai pažymiai visada tiksliai

atspindi mokinio (ypatingai specialiųjų ugdymosi poreikių turinčio mokinio) žinias ir gebėjimus?

Kaip teigia Butkienė ir Kepalaitė (1996), kai buvo sugalvoti pažymiai, buvo manoma, kad jie visada tiksliai atspindės mokinio žinias ir sugebėjimus. Dabar dažniausiai taip nebebūna, nors vis dar manoma, kad pažymys yra geras stimulus vaikui mokytis, o tėvai iš pažymių gali sužinoti apie vaiko laimėjimus.

Iš tikrųjų psichologiniu požiūriu pažymys gali atlikti *dvi funkcijas*: 1) atspindėjimo (signalinę); 2) lavinančiąją. Pažymys **atspindėjimo funkciją** atlieka, kai jis tiksliai atspindi žinių apimtį, gilumą, sąmoningumą ir sugebėjimų lygį.

Lavinančioji pažymio funkcija - kai mokinys gauna vertingų patarimų, mokiniui labai svarbus mokytojo patarimas, ką toliau daryti, pavyzdžiui, kartoti taisyklę, išmokti formules, papildomai atlikti kurią nors užduotį, išspręsti iš naujo tą patį uždavinį kitu būdu ir kt. Taigi prie pažymių už kontrolinius rašto darbus, namų ar klasės darbų sąsiuvinuose turi būti parašyti labai konkretūs patarimai, ką mokinys turėtų kryptingai mokytis toliau, rūpindamasis savo žiniomis ir sugebėjimais.

Dar galima kalbėti apie trečiąją pažymio funkciją – tai skatinimas augti brandžią asmenybę. Ši funkcija susijusi su pažymio objektyvumu.

Butkienė ir Kepalaitė (1996) cituoja W. Glasser, kuris rašo, kad „mūsų laikais tendencija rašyti gerus pažymius sėkmingai gamina nevykėlius“. Mažėjant žinių ir ne visada sugebant objektyviai vertinti, daugėja augančio žmogaus žmogiškumą silpninančių ypatybių. Tai nerimas, tingumas, nepasitikėjimas savimi, baimė, neapykanta, polinkis apgaudinėti.

W. Glasser (cit. Butkienė, Kepalaitė, 1996) nuomone, kol pažymiais ženklinsime atsiliekančius moksle, nesuteikdami jiems galimybių sėkmei, tol neišsivaduosime iš skurdo, nusivylimo ir didėjančio nusikalstamumo. Kol pažymiai bus tikslas ir neatliks savo pagrindinių funkcijų, kurioms pildyti jie ir buvo sumanyti, tol intelektas ir sugebėjimai netaps vertybe, papildančia ir įvertinančia kitas dvasines žmonijos vertybes.

Autorius siūlo mokinius paskatinti arba atskirai įvertinti už ypatingus mokymosi laimėjimus, pavyzdžiui, papildomą mokinio iniciatyvą, asmenišką kūrybą bei kitus savarankiškus darbus, už pagalbą mažiau sugebantiems draugams.

Pažymys privalo būti motyvuotas, nes kitaip jis netenka savo prasmės. Pažymys turi įvertinti, o ne nuvertinti mokinio rezultatus.

Apibendrinus, galima konstatuoti, kad skatinti mokinio motyvaciją vertinant jo pasiekimus yra labai sudėtingas ir atsakingas procesas, kuris pareikalauja iš mokytojų ne

tik pasinaudoti pasiekiamą literatūrą, bet ir keistis savo patirtimi, išgyvenimais ir, be abejo, dalyvauti įvairiuose renginiuose, kurie padeda susisteminti turimas žinias ir jas papildyti naujomis.

1.6. Motyvacijos skatinimas per logopedines pratybas

R. Ivoškuvienė, A. Garšvienė (1993) teigia, kad kalba yra neatskiriama tautos kultūros dalis. Ji išmokstama esant normaliai kalbėjimo funkcijai. Kalba, kaip sistema, egzistuoja nepriklausomai nuo mūsų, o kalbėjimas būdingas tik žmogui ir yra viena iš svarbiausių psichinės veiklos funkcijų.

Vaikams pradėjus lankyti mokyklą, kalbos sutrikimai trukdo mokytis skaityti, rašyti, kartais ir kitus mokomuosius dalykus. Dėl šių sutrikimų gali atsirasti neigiami charakterio bruožai – uždarumas, nepasitikėjimas savimi, negatyvizmas, kurie dar labiau trukdo mokytis normalios kalbos.

Vesdama logopedines pratybas Mélinienė (2002, psl. 98) vadovaujasi C. Scharnberg principu, kuris skelbia, kad visi ką nors gali ir niekas negali visko. Šis principas yra ypač aktualus dirbant su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais bendrojo lavinimo mokyklose. Bendrojo lavinimo mokyklų mokytojai nepakankami supranta specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių problemas, nesigilina į priežastis, dėl kurių vaikui nesiseka mokytis. Pati klaidingiausia mokytojų nuostata, kad visi viską turi išmokti vienodu tempu. Mokydamiesi tokiomis sąlygomis, daugelis SUP turinčių mokinių pamažu praranda pasitikėjimą savo jėgomis, nenori mokytis. Atsiranda neigiamas požiūris į mokyklą, mokytojus, mokymąsi. Kyla klausimas – kaip paskatinti mokinius mokytis. Kaip juos sudominti. Atsakymas – mokytis vaiką kūrybiškai.

Anot Šukienės (2007), specialiųjų ugdymosi poreikių mokiniai, kurie turi kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimų, mokyklose lanko logopedines pratybas, kurios vyksta po pamokų, tad neretai mokiniai būna pavargę ir dirbti papildomai jiems tikrai nelengva. Todėl logopedai, kad sudomintų mokinių ir galėtų siekti iškeltų tikslų, turi būti labai išradingi ir kūrybingi.

Mokyklų logopedai dažniausiai susiduria su mokinių rašymo ir skaitymo sunkumais. Mokiniai painioja panašios artikuliacijos, skambesio garsus, panašias raides, sunkiai išmoksta žodžio garsų analizės bei sintezės, todėl rašydami neretai praleidžia raides, skiemenis, žodžiai gali būti nesuprantami. Dėl patirtų nesėkmių vaikai praranda norą mokytis, mažėja jų savivertė. Svarbu, kad logopedinės pratybos netaptų bausme už tai, kad vaikui nesiseka. Tai priklauso nuo klasės mokytojo ir logopedo požiūrio. Geresnių rezultatų pasiekama tada, kai mokymasis teikia džiaugsmo, kai vaiką lydi teigiamos emocijos.

Kartaitienė (2008) savo straipsnyje nurodo, kad logopedo pratybas lanko specialiųjų ugdymosi poreikių mokiniai, turintys kalbos ir komunikacijos sutrikimų. Dirbdama savo darbą ji stengiasi imtis visų priemonių ir būdų, kurie galėtų sudominti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius. Labai svarbu, kad pratybose vaikai kuo ilgiau išlaikytų dėmesį ir informacija išliktų jų atmintyje. Taip pat didelis vaidmuo tenka motyvacijai - vaiko norui mokytis ir išmokti. Deja, specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų mokymosi motyvacija dažniausiai būna labai menka, daug kas iš jų patiria „išmoktąjį bejėgiškumą“, pasižymi žema saviverte. Neretai tokiems mokiniams kyla emocijų ir elgesio problemų.

Pratyboms prasidėjus, visada reikia paklausti, kaip vaikams sekėsi per pamokas, kas pavyko, o kas nelabai. Mūsų tikslas - kalbėti ir apie nesėkmes, išmokti ne bijoti klaidų, bet jų išvengti, o jeigu jų yra - pastebėti. Logopedo pratybos vyksta po pamokų, dėl to mokiniai ateina pavargę. Specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams reikia įveikti ne tik akademinį sunkumą, bet socialines, emocines, asmenines problemas.

Pratybas geriau pradėti pokalbiu apie lietuvių kalbos pamokas, savarankiškus darbus, rašytus diktantus, skaitytus tekstus. Mokiniai dažniausiai pasidalija mintimis apie tai, kaip sekėsi. Norint padrąsinti, pagiriame jų atmintį: tuos, kurie prisimena savo klaidas, kurie tiksliau prisimena, apie ką buvo diktantas, jo žodžius. Daugumas nusako savo klaidas ir pasidžiaugia, kad sekėsi, jų nuomone, visai neblogai. Žinoma, ne visiems. Būtina mokytis save vertinti, nenusiminti, taip pat būdų, kurie padėtų klaidų išvengti.

Taigi, galima išvada, kad logopedo darbas yra labai svarbus specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams, nes tai juos paskatina siekti geresnių mokymosi rezultatų, pagerina motyvaciją, savivertę ir norą džiaugtis gyvenimu.

1.7. Darbas su pasakomis – veiksmingas metodas, skatinantis mokymosi motyvaciją

Frolova (2011) cituoja rašytoją, pasakų kūrėją Abramceva, kuri pasaką palygina su gyvenimo epigrafu, tai – gėris, blogis, vaikas... Ir kaip svarbu, kad santykis tarp jų būtų teisingas. O pasaka leidžia vaikui pastebėti gėrį, jį pažinti, pajusti. O susidūrus su blogiu, jo neišsigąsti ir... nenustebti. Savo darbuose Frolova (2011) pažymi, kad darbas su pasakomis – šiuolaikinis, artimas žmogaus prigimčiai metodas, kuris leidžia perduoti gyvenimiškai svarbias žinias, harmonizuoti asmenybę ir lavinti emocinį intelektą.

M. Diužakova (2010) teigia, kad pasitaiko, jog vaikas, net gi pats mylimiausias, geriausiai išauklėtas ir nuostabiausias, pradeda demonstruoti neigiamas savo charakterio puses – agresiją arba uždarumą, hiperaktyvumą arba depresiją. Tai, kas anksčiau patiko – dabar erzina, geri

santykiai su tėvais pradeda „traškėti“. Tai gali atsitikti su bet kuriuo vaiku – paauglystėje arba tik pradėjusiam lankyti mokyklą, po staigaus įprastos aplinkos pasikeitimo arba po išsiskirimo su geriausiu draugu. Priežasčių gali būti begalė! Psichologai tai vadina bendravimo ar elgesio sutrikimais, išskiria įvairaus sunkumo laipsnius, įvardina skirtingas diagnozes ir rekomenduoja įvairius gydymo būdus.

Įžymus danų psichoanalitikas ir psichologas Bruno Betelheim, kurį cituoja M. Diužakova (2010), mano, kad viso to priežastis yra tai, kad vaikas prarado gyvenimo prasmę. Tos problemos, kurios mums – suaugusiems atrodo nieko vertos, vaikui pasidaro nepakeliamos, neišsprendžiamos, kurios priverčia išsigandusi protą užsidaryti savo vidiniame jaukiame pasaulyje – galbūt net ir išgalvotame, ir nekišti nosies laukan. O kam, jeigu gyvenimo prasmės vis vien nėra? Gaunasi uždaras ratas, kuris yra stiprinamas išgyvenimais arba tėvų susierzinimu, kurie nepatenkinti savo vaiko pokyčiais. O įveikti šitą uždarumą, užsiklinimą ties savo problema būna nelengva net labai patyrusiems sielų gydytojams.

Kad kažką sugriauti, arba atvirkščiai, atkurti, pirmiausia reikia tą „kažką“ pamatyti. Ir pageidautina, pamatyti visą visumą. Tam tiesiog reikalingas žvilgsnis iš šalies. Tai yra pirmas ir pagrindinis žingsnis darbe dėl gyvenimo prasmės sugrąžinimo, išėjimo už „uždaro rato“, susikaupimo ties savęs ribų. Ir kartu už realaus pasaulio ribų. O tai lengvai padeda įveikti pati paprasčiausia stebuklinga pasaka. Jau savo pradžia, „Kartą vienoje karalystėje gyveno“, arba „Seniai seniai, kai žmonės ir žvėrys gyveno kartu“, stebuklinga pasaka nuveda klausytoją už įprastos vietos ir laiko ribų – už šio pasaulio ribų. Žiaurus realus pasaulis keičiasi minkštu ir plastišku fantazijų ir svajonių pasauliu.

Pasakų pasaulis yra labai plastiškas, jis leidžia per kelias akimirkas statyti it griauti, akimirkai tapti išmintingu valdovu arba baisiu tironu. Kaip čia nepasiklysti, o dar paties savęs neatrasti – tai yra gyvenimo prasmės? Tam gali padėti pasaka. Tačiau ne bet kokia. Ji turi padėti vaikui suprasti save, savo tikslus ir siekius, pažadinti smalsumą, domėjimąsi gyvenimu ir aplink vykstančiais procesais. Pasaka turi lavinti intelektą, duoti peno protui, tačiau ne slopinti vaiką, o suteikti jam pasitikėjimo savo jėgomis ir ateitimi. Ir visa tai – nekreipiant dėmesio į realųjį pasaulį su jo žiauriais rėmais ir neišsprendžiamais klausimais.

M. Diužakova (2010) pritarė B. Betelheimo nuomonei, kad visiems reikalavimams atitinka liaudies pasaka. Ji suteikia informacijos, pamoko – tik labai lengva forma, pamažu, ji visada turi laimingą pabaigą – blogis nugalėtas, o didvyrio laukia apdovanojimas; liaudies pasaka pasiūlo situacijas, kuriose vaikas gali įvertinti pats save, savo siekius, geriau juos suprasti ir tai, prie ko tie siekiai veda. Ji suteikia taip reikalingą pasitenkinimo ir pasididžiavimo jausmą – išgyvenimai

dėl pagrindinio veikėjo, kuris nugali, išgelbsti, padeda ir būtinai už tai gauna atlygį. Būtent dėl šių išgyvenimų prasideda asmeninis vidinis žmogaus gyvenimas.

R. Bašyrova (2008) teigia, kad darbo su pasakomis metodu žmonės naudojami jau seniai. Tačiau tai skirtingai vadino. Autorė išskiria keturis darbo su pasakomis metodo vystymosi etapus:

I etapas – sakytinė liaudies kūryba. Jos pradžia pasimetė amžiuose, bet pats procesas sakinės (o vėliau ir rašytinės) kūrybos tęsiasi ir šiandien.

II etapas – pasakų ir mitų surinkimas ir tyrimas.

III etapas – psichotechninis. Nėra nė vienos pedagoginės, psichologinės ir psichoterapinės technologijos, kurioje nebūtų taikomas „Sukurk pasaką“ metodas.

IV etapas – integracinis. Jis siejamas su dvasiniu požiūriu į pasakas, darbu su pasaka kaip auklėjimo sistema, kuri yra patikrinta daugeliu mūsų protėvių kartu.

Taigi, darbo su pasaka metodas – tai vidinio pasaulio stebėjimas ir atradimas, supratimas jau išgyvento, ateities modeliavimas, ir savo ypatingos pasakos parinkimas kiekvienam žmogui.

Kuo gi patrauklios pasakos? Bražienė (2004, psl. 6.) į šį klausimą atsako paprastai: pasakos neturi tiesioginio moralo kaip, pvz., pasakėčios. Jos tik pateikia gyvenimiškų situacijų schemą vaizdingai pasako pamokymą, kuris nuosekliai ryškėja iš papasakotų dalykų. Nemoralizavimas ir nieko nereikalavimas leidžia išvengti vaiko pasipriešinimo ir noro viską daryti atvirkščiai. Pasakos įvykiai natūraliai ir logiškai išplaukia vieni iš kitų. Taip klausytojas suvokia priežasties-pasekmės ryšius ir pasaulyje egzistuojančius dėsningumus.

Svarbiausi pasakos veikėjai – apibendrinti personažai, kurių vardai tarsi „keliauja“ iš vieno teksto į kitą. Apibendrintas personažas palengvina vaiko susitapatinimą su juo. Pasakų siužetuose užšifruotos situacijos ir problemos, kurių gyvenime patiria kiekvienas žmogus. Gyvenimiškas pasirinkimas, atsakomybė, tarpusavio pagalba, savęs įveikimas, priešinimasis blogiui – visa tai užkoduota pasakų personažų veikloje.

Kiekviena pasaka, savo simbolių kalba pateikdama vaikui konkrečią gyvenimišką problemą, nežada, kad laiminga pabaiga bus pasiekta lengvai ir greitai: siekdamas užsibrėžto tikslo herojus privalo keistis pats ir būti pasiryžęs kentėti. Vadinasi, tol neišspręsi savo problemų, kol nebūsi pasiruošęs dirbti su savimi. Taip pasakos, skatindamos naujus išgyvenimus ir kūrybinius impulsus, žadina vaiko sąmonę, padeda formuoti jo savarankiškumo jausmą, suteikia gyvenimui kryptingumą.

Labai dažnai pasakų herojai padaro daugybę klaidų, kol pasiekia tikslą. Visa tai būtent ir atspindi asmenybės augimo ir brendimo procesą. Klaidos – tai asmenybės vystymosi dalis ir visiškai normalu gyvenime suklysti.

Molicka (2010) pasaką vadina paguodos skaitiniais, nes šį vaidmenį jos atliko ir tebeatlieka labai sėkmingai. Šiandien pasakos yra mėgstamiausia mažų vaikų, dažniausiai nuo ketverių iki devynerių metų, literatūra. Augant vaikams, keičiasi herojai, keičiasi realijos, bet nesikeičia poreikiai, kurių nepatenkinus kyla baimė; todėl tie kūriniai, kurie leidžia baimę sumažinti, visada bus skaitomi ir mėgstami.

Prie pasakų vaikai grįžta brendimo laikotarpiu, nes jose visai kaip svajonėse, jie randa tai, ko žmogui reikia labiausiai, - skaitydami jie gali patenkinti savo psichologinius poreikius, pirmiausia meilės ir pripažinimo.

O tikroji pasakos sėkmės priežastis slypi jos kalboje – simboliuose, metaforose, pasakojimo tėkmėje, leidžiančioje giliai pajusti jos poetiškumą ir sklandumą. Be to, pasakos moko reikšti savo jausmus, įvardinti juos ir suvokti.

Molicka (2010) remiasi psichoanalitikų žodžiais, kad pasakos veikia atviraais tekstaais, su kuriais vaikas turi tiesioginį, sąmoningą kontaktą, ir per paslėptą priderintą esmę, per simbolius, kurių reikšmė pasiekia sąmonę.

Autorė išskiria pasakų tipus:

1. Relaksacinė pasaka, kuri pasitelkia vizualizaciją tam, kad atpalaiduotų ir nuramintų.
2. Psichoedukacinė pasaka, jos tikslas nėra „pakeisti plačiai suvokiamą vaiko elgesį“.
3. Psichoterapinė pasaka, kuri nubrėžia naują terapijos kryptį.

Kartaitienė (2008) visada mėgo pasakas. Ji skaitė jas savo vaikams, o klasėje - mokiniams. Pasakos padeda suprasti save ir pasaulį, savo jausmus, lavina vaizduotę, ugdo pasitikėjimą savimi, atskleidžia žmogaus prigimties sudėtingumą ir parodo, kad moralinė problema - pasirinkimas tarp gėrio ir blogio. Džiugu, kad šiandien pasakos vaidmuo išaugo ne tik ugdymo procese, bet ir kaip terapijos priemonė. Vadovėliai keičiasi, o grožinių tekstų, pasakų ištraukos dažnai lieka. Ji domėjosi pasakos poveikiu ir ieškojo būdų, kaip efektyviau taikyti ją logopedo pratybose. Darbo kabinete autorė turi kompiuterį, daugialypės terpės projektorį, specialų ekraną. Visa tai jai padeda pasakų tekstus efektyviau naudoti per pratybas. R. Kartaitienė, lietuvių kalbos vadovėlių tekstus (I-II kl.), remdamasi *PowerPoint* programa, demonstruoja ekrane. Tai specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiam mokiniui, kuriam nesiseka perskaityti kai kurių žodžių, kuris dar negeba įsiminti dvibalsių, sunkiai pritaiko taisyklę, suteikia daugiau galimybių pamatyti, išgirsti (tekstai įgarsinti), kartoti garsus, žodžius ir sakinius. R. Kartaitienė stengiasi prisitaikyti prie specialiųjų ugdymosi poreikių turinčio mokinio, kad darbo sparta jam būtų priimtina.

Jasukaitienė (2009) teigia, kad pasakos yra tuo ypatingos, kad jose nebūna atsitiktinumų – viskas turi savo tikslą, todėl motyvuoja... Pasaka vaiką nuo mažens ugdo stiebtis, nugalėti kliūtis,

galiausiai – ji trykšta optimizmu, kuris realybėje reiškiasi visų, ką nors pasiekusių santykiu su pasauliu ir savimi... Sekasi tam, kuris turi ką sekti, arba turi savo pasaką – maždaug tokiais žodžiais seną senolių tiesą yra „atradęs“ Vytautas V. Landsbergis (cit. Jasukaitienė, 2009). Sektis, būti sėkmingu reiškia ne ką kita, kaip turėti seką – tikslą...

Lygindama dvi paralelias paauglių klases, ji ilgai mąstė ir niekaip negalėjo atrasti atsakymo, kodėl vienoje net vidutinių gabumų mokiniai turi „ambicijų“, projektuojamų į ateitį, todėl aiškinasi, klausia, mokosi papildomai, pagaliau, „kovoja“ dėl pažymio. O štai kitoje vyrauja apatiškos nuotaikos, net ir gabieji tenkinasi tuo, ką lengvai pasiekia, jokių pastangų, jokio veržlumo... Kiek gauna, tiek užtenka...

Kodėl? Kai apie tai Jasukaitienė pabandė aiškintis klasės tėvų susirinkime, ne visi tėveliai ją suprato: vaikas mokosi gana gerai, ko dar norėti? O ji nori, kad mokinyš norėtų – daugiau, ambicingiau, veržliau. Kad turėtų savo pasaką – seką – tikslą... Kad žinotų, ko nori. Gyvenimiškoji patirtis rodo – toli gražu ne gabumai lemia žmogaus sėkmę... Gabumai gali nesudyti, o ir sudygę gali pirmos kliūtis neįveikti.

Kolbasina ir Kosmovskaja (2011) ilgą laiką dirbdamos su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais korekcinėse mokyklose pastebėjo, kad naudojant darbo su pasakomis metodą per pamokas mokiniams yra sudaromos sąlygos pozityviai nusiteikti žinių įsisavinimui, o tai skatina pažintinės veiklos procesus ir mokymosi motyvaciją, kuri savo ruožtu didina mokinių savivertę bei mokymosi pasiekimus. Be to pasakos lavina kūrybiškumą, moko fantazuoti, o fantazijos – būtina sąlyga vaiko asmenybės vystimuisi.

Nagrinėjant šią temą kyla išvalga, kad darbo su pasakomis metodo ypatumas slypi savo paprastume. Tą paprastumą galima atrasti Jasukaitienės (2009) pasakyme įvedant motyvacijos terminą: „pasaka – teigiama mokymosi motyvacija – tikslas (mokymosi pasiekimai). Žinoma, viskas priklauso nuo mokytojo, jo požiūrio į netradicinius mokymo metodus, kūrybiškumo bei noro padėti specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams pasiekti mokymesi kuo geresnių rezultatų. Darbo su pasakomis metodas – tai nauja išraiškos forma, kuri leidžia pasinerti į fantazijas, stebuklus, ten, kur mokinį nuveda jo troškimai ir svajonės, o mokytojas yra vedlys, kuris geru patarimu padeda mokiniui pasiekti savo svajonių tikslą.

2 skyrius. SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ TURINČIŲ MOKINIŲ MOTYVACIJOS SKATINIMO PASIEKIMŲ VERTINIMO ASPEKTU TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodologija

Šioje bakalauro darbo empirinėje dalyje yra analizuojami – 1 etapas: bendrojo lavinimo mokyklų pedagogų anketinės apklausos duomenys bei – 2 etapas – atlikta darbo su pasakomis per logopedines pratybas veiklos analizė, atskleidžianti, darbo su pasakomis veiksmingumą, skatinant specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių mokymosi motyvaciją.

1 etape atlikta pedagogų, dirbančių su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais, anketinė apklausa. Pedagogams buvo pateikta uždaro tipo anketa (1 priedas), kurios klausimai buvo suformuluoti remiantis teorine analize. Anketoje pateikti klausimai padeda išsiaiškinti, koku būdu pedagogai dirbantys su SUP turinčiais mokiniais, motyvuoja juos atlikti pateiktas užduotis, siekti gerų akademinių rezultatų, pasitikėti savo jėgomis. Ypatingai svarbus tyrimo aspektas yra SUP turinčių mokinių tėvų dalyvavimas vaikų mokyme(si). Kaip tai atsiliepia mokymo(si) pasiekimuose, ar bendradarbiavimas motyvuoja vaikus? Taip pat reikia aptarti, koki vaidmenį vertinime ir tuo labiau motyvacijoje vaidina pažymys – įprasta vertinimo skalė bendro lavinimo mokyklose. Tyrime bus paliesti ir kiti labai aktualūs mokymo(si) motyvacijos skatinimo klausimai.

Šiame tyrime dalyvavo:

1. Ignalinos Č. Kudabos pagrindinės mokyklos pedagogai. N = 25.
2. „Sutrikusio intelekto vaikų ir jaunuolių ugdymo centro“ prie Ignalinos mokyklos-darželio „Šaltinėlis“ specialieji pedagogai. N =5.
3. Švenčionių vidurinės mokyklos pedagogai. N =20.

Demografiniai tiriamųjų duomenys yra pateikti lentelėse Nr.1, Nr.2,:

Lentelė Nr.1

Žinios apie mokytojų amžių

Amžius	Iki	31 – 40	41 – 50	Virš
Mokytojai	30 metų	metų	metų	50 metų
50	4	14	20	12

Lentelėje pateikti duomenys liudija, kad net 32 mokytojai, dirbantys su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais, pedagoginį išsilavinimą yra įgiję maždaug prieš 20 ir daugiau

metų. Anuomet nebuvo studijų, kuriose būtų tiesiogiai minimi specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai bei darbo su jais specifika, nes grupė Lietuvos ir Amerikos lietuvių specialistų tik 1992 m. pradėjo ir 1994 m. baigė rengti Specialiojo ugdymo sistemos metmenis, kurie tapo pagrindinėmis konceptualiomis gairėmis kuriant specialiųjų poreikių asmenų ugdymo sistemą (Strolaitė, 2003).

Vertinant pedagogų, dirbančių su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais, kvalifikaciją galima pažymėti, kad net 27 iš 50 dalyvavusių apklausoje yra įgiję vyriausiojo mokytojo kvalifikaciją, o 4 – metodininkai. Tai rodo, kad mokytojai siekia žinių, kurios jiems padeda ne tik dirbant su įprastai besimokančiais mokiniais, bet ir su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais.

Net 42 mokytojai iš 50 dalyvavusių apklausoje tiesiogiai pradėjo dirbti su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais bendrojo lavinimo mokyklose (lentelės Nr.2 duomenys), kuomet Lietuvos Respublikos Seimas priėmė „Specialiojo ugdymo įstatymą“ (1998 m. gruodžio 15 d. Nr. VIII-969), kuris įsigaliojo nuo 1999.09.01. Šiuo įstatymu buvo teisiškai reglamentuota Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo sistemos sandara, pagrindinės sąvokos, ugdymo principai, uždaviniai, specialiųjų ugdymosi poreikių grupės, asmens specialiųjų ugdymosi poreikių įvertinimas, specialiojo ugdymo skyrimas.

Lentelė Nr.2

Žinios apie pedagogų darbo stažą, dirbant su SUP turinčiais mokiniais

Metai	Iki	6 – 10	11 – 16	Virš
Mokytojai	5 metų	metų	metų	16 metų
50	14	28	7	1

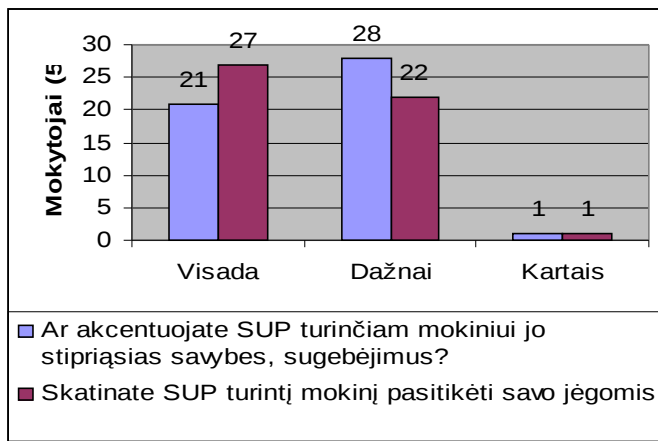
Šioje dalyje aptariamas tyrimas, kuris atskleidžia mokytojų darbo su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais specifiką, jų naudojamus motyvacijos skatinimo metodus ir būdus ir pan.

2.2. Bendrojo lavinimo mokyklų pedagogų anketinės apklausos analizė

Savo darbe pedagogai dažnai susiduria su tokia SUP turinčių mokinių problema kaip nepasitikėjimas savo jėgomis, nes mokiniai tiesiog nežino, ką jie iš tikrųjų sugeba. Todėl pedagogas privalo SUP turinčiam mokiniui akcentuoti jo stipriąsias savybes bei sugebėjimus. Apklausoje buvo akcentuojamos šios problemos:

1. Ar pedagogai akcentuoja SUP turinčiam mokiniui jo stipriąsias savybes, sugebėjimus?
2. Ar skatina SUP turintį mokinį pasitikėti savo jėgomis?

Sujungus šiuos aktualius klausimus į bendrą lentelę išryškėjo toks rezultatas:

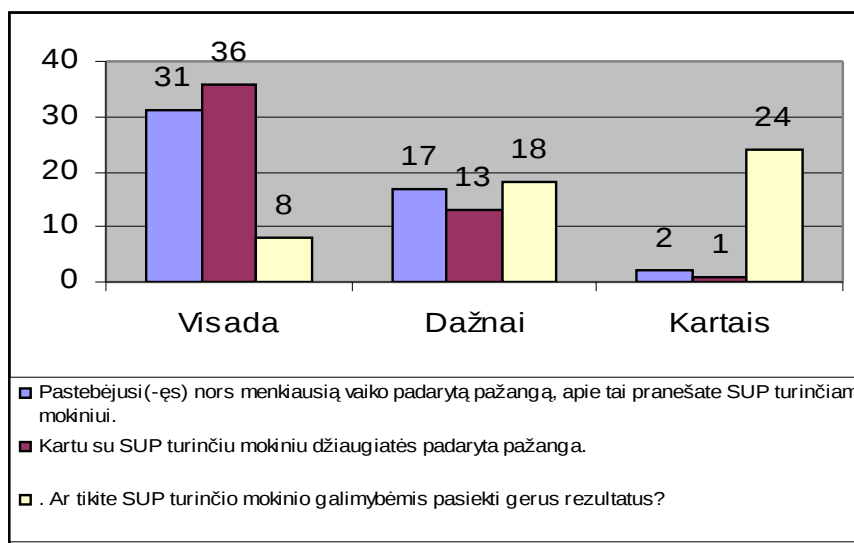
1 pav. SUP turinčio mokinio stipriųjų savybių, sugebėjimų akcentavimas bei skatinimas pasitikėti savo jėgomis.

1 pav. pateikti duomenys rodo, kad pedagogai dažnai (28) SUP turinčiam mokiniui akcentuoja jo stipriąsias savybes ir sugebėjimus. Ir net 27 pedagogai iš 50 dalyvavusių apklausoje visada skatina SUP turintį mokinį pasitikėti savo jėgomis. Pastebima, jog darbe su SUP turinčiais mokiniais yra teigiamos tendencijos mokant vaikus, kuriems reikia daugiau dėmesio.

Tačiau kitas labai svarbus klausimas: ar mokytojai sudaro galimybę SUP turinčiui mokiniui patirti sėkmę? Gudynas (2008) nurodo, kad mokinių mokymosi motyvacija priklauso nuo požiūrio į mokytoją, požiūrio į dalyką ir mokymosi situaciją, požiūrio į save ir tikėjimo sėkme. Teorinėje šio darbo dalyje yra nurodoma, kad reikia skirti daug dėmesio į vaiko sėkmės jausmo patyrimą, siekiant gerų rezultatų moksle. Tai ne tik pagyrimai, paskatinimai, bet ir užduočių pagal vaiko sugebėjimus parinkimas. Žinoma, mokytojams tai papildomas darbas, tačiau vaiko ateitis turi būti svarbesnė. Iš atliktos apklausos paaiškėjo, kad 24 mokytojai, dirbdami su SUP turinčiais mokiniais, dažnai sudaro jiems galimybę patirti sėkmę, o net 26 – daro taip visada.

Venslovienė (2005) pažymi, jog vertinimo paskirtis – padėti mokiniui pasitikrinti mokymosi pažangą, išsiaiškinanti savo pasiekimus ir padėti jam priimti sprendimus dėl tolesnio mokymosi ir veiklos. Darbe su SUP turinčiais mokiniais yra be galo svarbu pastebėti vaiko padarytą menkiausią pažangą. Tai gali atrodyti ir nelabai svarbu, tačiau vaikui, kuriam mokslai sekasi sunkiai ir mažiausia pažanga atrodo kaip atliktas žygdarbis mokslų šalyje, tai yra be galo svarbu. Pedagogui reikia ne tik pačiam pastebėti padarytą pažangą, bet ir laiku vaiką pagirti, kartu tuo pasidžiaugti, parodyti SUP turinčiam mokiniui, kad jo pastangos pastebėtos ir mokytojas tiki, jo galimybėmis pasiekti gerus rezultatus. Atsakymus į šiuos klausimus puikiai iliustruoja 2 pav.,

kuriame mokytojai nurodo, koku būdu jie akcentuoja SUP turintiems mokiniams apie jų padarytą pažangą, padaryta mokymo proceso eigoje. Tenka konstatuoti faktą, kad beveik pusę apklaustųjų mokytojų nelabai tiki SUP turinčių mokinių galimybėmis pasiekti gerus rezultatus. Tuomet kyla klausimas: kaip tokiu atveju gali tikėti savo galimybėmis patys mokiniai?

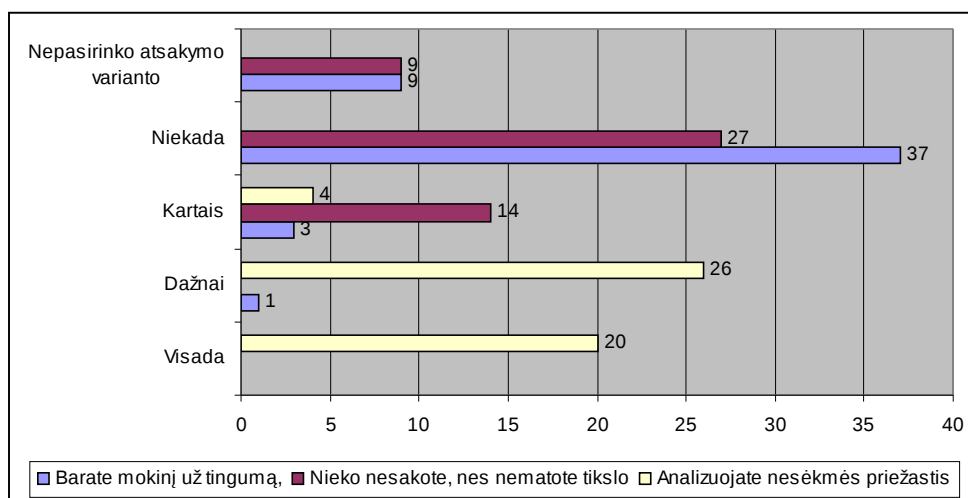
2 pav. Padarytos pažangos akcentavimas SUP turinčiam mokiniui

Atliktoje apklausoje yra stebima gera tendencija – vis daugiau mokytojų skiria SUP turintiems mokiniams savarankiškas užduotis, kurios atitinka vaiko pasiekimų lygį. Dažnai tai daro net 27 mokytojai iš visų, dalyvavusių apklausoje, o 21 pedagogas stengiasi visada paruošti mokinio pasiekimams atitinkančių užduočių.

Kitas labai svarbus blokas klausimų, akcentuotas apklausoje, yra apie tai, ar už pasiektus rezultatus mokytojai SUP turintį mokinį skatina, pagiria, ar į tai nekreipia dėmesio? Atlikus apklausą išryškėjo buvo gauti tokie rezultatai: 35 mokytojai visada pagiria SUP turinčius mokinius už pasiektus rezultatus, 18 visada skatina, 20 – dažnai. Žinoma, norint vaiką paskatinti atlikti užduotį, reikia sugalvoti atitinkamą paskatą. Matomai, būtent todėl pagyrimas dominuoja skatinimo sistemoje. Labai džiugu buvo pamatyti, kad mokytojams vaikų pagyrimas, paskatinimas yra labai svarbus mokymo uždavinys. Tai liudija atsakymai į klausimą, ar mokytojai nekreipia dėmesį į SUP turinčių mokinių pasiektus rezultatus. 33 mokytojai į šį klausimą atsakė, pasirinkdami atsakymą „Niekada“. Prie šios kategorijos galima pridėti dar 11 mokytojų atsakymų, kurie šį atsakymą nepasirinko. Nepasirinko, reiškia su šiuo teiginiu nesutinka ir tikrai kreipia dėmesį į vaiko padarytus pasiekimus.

Daugelis mokslininkų-teoretikų (Gudynas (2008), Stulpinas (2003), East (2008), Hallahan (2003) ir kt.) nagrinėja sėkmės jausmo įtaką motyvacijai. Tačiau kitas, susijęs su skatinimu,

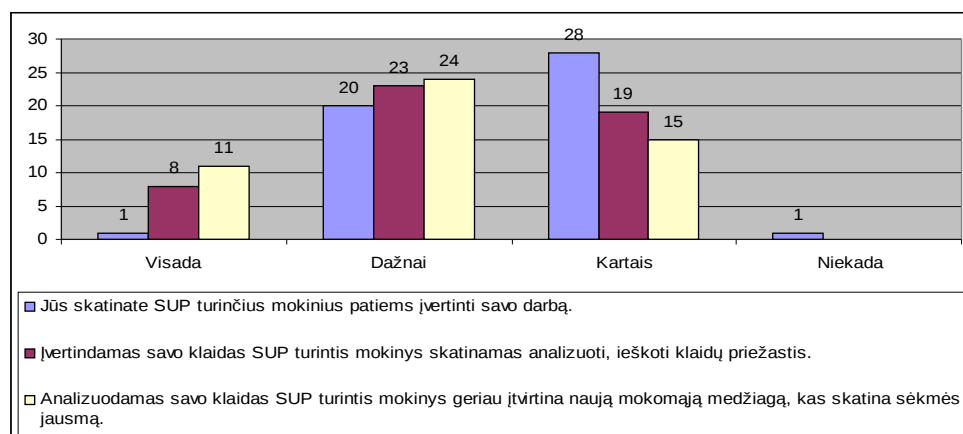
klausimas yra kaip mokytojas reaguoja į tai, kad SUP turintis mokinys nesusidoroja su pateikta užduotimi.

3 pav. Mokytojų reakcija į SUP turinčių mokinių nesusidorojimą su pateikta užduotimi

Trečias paveikslėlis aiškiai iliustruoja mokytojų reakciją į mokinių nesėkmes, t. y. į nesusidorojimą su pateikta užduotimi. Džiugu, kad net 46 mokytojai ($N = 50$) analizuoja nesėkmės priežastis ir nebėra vaiko už tingumą, tai rodo, kas mokytojai suinteresuoti įvardinti mokinio sunkumus bei išsiaiškinti jų priežastis. O tai padeda mokiniams patirti sėkmės jausmą ir nesinaudoti išmoktuoju bejėgiškumu (Kartaitienė, 2008; Borkowski, 1992).

Šiuolaikinėje mokslinėje literatūroje (Cardwell, 1999; Gudynas, 2001; Cooze, 2009) daug dėmesio skiriama SUP turinčių mokinių savo darbų įvertinimui, kad jie patys ieškotų padarytas klaidas, stengtųsi jas ištaisyti, nes įvertindamas savo klaidas SUP turintis mokinys skatinamas analizuoti, ieškoti klaidų priežastis. Tokiu būdu analizuodamas savo klaidas SUP turintis mokinys geriau įtvirtina naują mokomąją medžiagą, o tai savo ruožtu skatina sėkmės jausmą. Kuriant mokinio įsivertinimo schemą, praverstų įvairūs formuojamojo vertinimo būdai, kurie padėtų numatyti mokinio mokymosi perspektyvą, pastiprintų daromą pažangą, skatintų analizuoti esamus pasiekimus ar mokymosi spragas, sudarytų galimybes mokiniams ir mokytojams geranoriškai bendradarbiauti (Pacevičiūtė, 2010). Mokytojų požiūrį į SUP turinčių mokinių įsivertinimą iliustruoja 4 pav.:

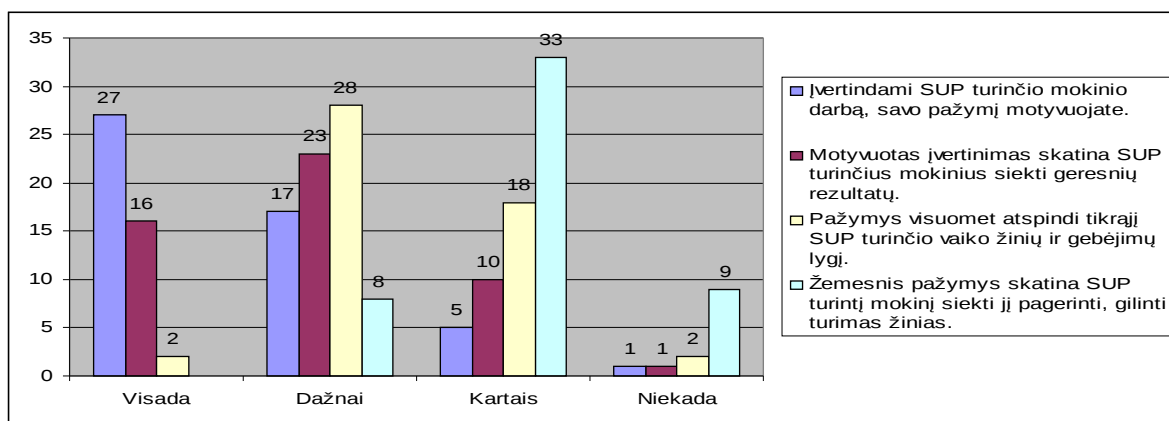

4 pav. SUP turinčių mokinių savo darbų įvertinimas

Kaip matyti iš 4 paveikslė pateiktų mokytojų atsakymų, jie dažniausiai skatina SUP turinčius mokinius patiems įsivertinti savo atliktus darbus, nes mano, kad tai padės mokiniams labiau išanalizuoti savo padarytas klaidas bei suvokti jų priežastis. Mokytojų nuomone (39), tokia analizė leidžia ne tik ištaisyti klaidas, bet ir geriau įtvirtinti naują mokomąją medžiagą, o tai skatina sėkmės jausmą.

Ugdymo procese svarbią vietą užima ir pats proceso vertinimas. Mokymas ir mokymasis neįmanomas be vertinimo, jis glaudžiai susijęs su ugdymo tikslais ir kinta jiems kintant. Todėl mokytojas visada privalo žinoti, ko jis siekia ugdydamas mokinius, kokius pasiekimus ir kokiam tikslui juos vertins. Vertinimas yra prasmingas tik tada, kai tiesiogiai ar netiesiogiai skatina ir padeda mokiniui mokytis ir yra suprantamas kaip mokinio ugdymo procese daroma pažanga. Vertinimas taikomas mokinių pasiekimų pažangai skatinti. Mokytojas turėtų vertinti ne gabumus, o individualią kiekvieno mokinio pažangą, tai yra mokinių veiklą ir kūrybos rezultatus (Pacevičiūtė, 2010). Bendrojo lavinimo mokyklose dominuoja mokinių vertinimas pažymiais. Nors daugumos specialistų (Rajeckas, 1998; Cardwell, 1999; Gudynas, 2006; Cooze, 2009; Dudzinskienė, 2010 ir kt.) yra teigiama, kad dabartinėje visuomenėje vertinimas pažymiais nėra toks, kuris atspindėtų realius pasiekimus, ar įvertintų mokinių, o ypač SUP turinčių mokinių, mokymo(si) rezultatus.

5 paveikslė pateikta apibendrinta mokytojų atsakymų į klausimus, susijusius su mokinių vertinimu pažymiais, analizė.

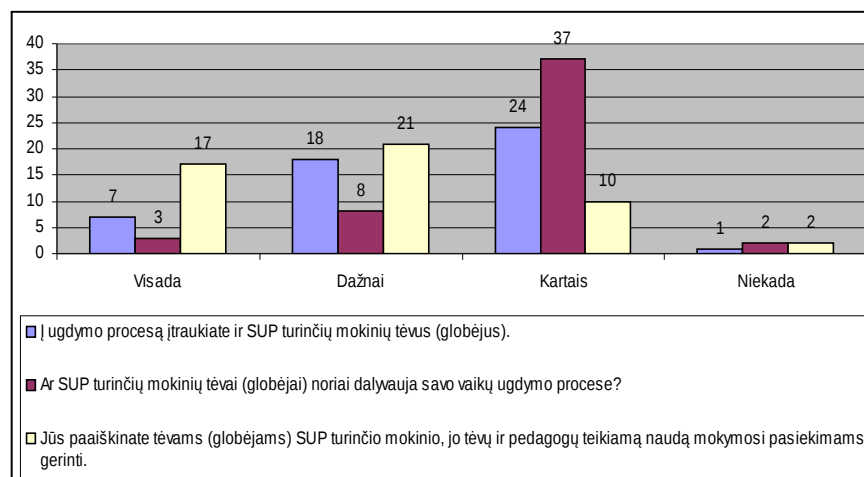

5 pav. Vertinimas pažymiais

Jeigu net 28 mokytojai iš 50 apklaustųjų mano, kad pažymys tikrai atspindi SUP turinčio mokinio žinias, įgūdžius, pasiekimus moksle, tuomet SUP turintis mokinys turi priimti pažymį kaip atitinkamą savo žinių ir sugebėjimų etiketę. Ar iš tikrųjų taip yra?

26 mokytojai mano, jog dažnai SUP turintys mokiniai priima pažymį kaip atitinkamą savo žinių etiketę. 21 pedagogas mano, kad tik kartais mokiniai tapatina savo pažymius su savo pasiekimais. Tuomet aiškėja tendencija, kad SUP turinčiam mokiniui labai svarbus yra įvertinimas, kuris turi būti aiškiai motyvuotas ir pagrįstas. Tik tokiu būdu SUP turintis mokinys jaus, kad jis yra tinkamai vertinamas, o ne nuvertinamas.

Sėkmingo mokinio asmenybės ugdymo galima tikėtis tik tada, kai mokytojai, mokiniai, tėvai pasitiki vieni kitais, nuoširdžiai išklauso vieni kitų norus, pageidavimus ir pan. (Vensloviene, 2005). Mokymosi procese labai dažnai pamirštama, kad SUP turinčių mokinių tėvai (globėjai) turi didelę įtaką savo vaikų motyvacijos skatinimui. Gavęs gerą įvertinimą vaikas skuba pas tėvelius, kad jie kartu galėtų pasidžiaugti pasiektu rezultatu, o nesėkmės atveju, kad paguostų ir suteiktų jėgų viską ištaisyti, paaiškintų paprastai arba tiesiog priglaustų prie savęs patikinę, kad tai tik sunkumas, kurį jie įveiks bendromis jėgomis. Darbo teorinėje dalyje minimas tiesioginis ryšys tarp SUP turinčių mokinių mokymo(si) pasiekimų ir tėvų dalyvavimo tame procese. Todėl akivaizdu, kad anketinėje apklausoje buvo pateikti klausimai, kurie tiesiogiai liečia šį klausimą. Atsakymai buvo labai įvairūs. Juos iliustruoja 6 pav.:

6 pav. Tėvų dalyvavimas SUP turinčių mokinių ugdymo procese

Kaip galima pastebėti iš duomenų, pateiktų 6 paveiksle, tik vienas mokytojas nesistengia į ugdymo procesą įtraukti SUP turinčių mokinių tėvus. Kiti mokytojai tai daro gana dažnai. Iš apklausos paaiškėja kitas aspektas, kad patys tėvai nėra linkę dalyvauti mokyklos gyvenime ir savo vaikų ugdymo procesuose, nors didžioji dauguma mokytojų ir stengiasi jiems paaiškinti bendradarbiavimo naudą.

Mokymo(si) motyvacija yra pagrindinis mokinio stimulus siekti gerų rezultatų, nes tuomet jis patiria sėkmės jausmą, didžiuojasi savimi ir jaučia, kad juo didžiuojamasi. Mokytojams buvo pateiktas klausimas, kuris atskleidžia mokymo(si) pasiekimų priklausomybę nuo motyvacijos. Atsakymai, galima sakyti, buvo vienareikšmiški: 30 pedagogų mano, kad mokymo(si) motyvacija visada gerina SUP turinčių mokinių pasiekimus, 11 mano, jog dažnai, o 9 – kartais.

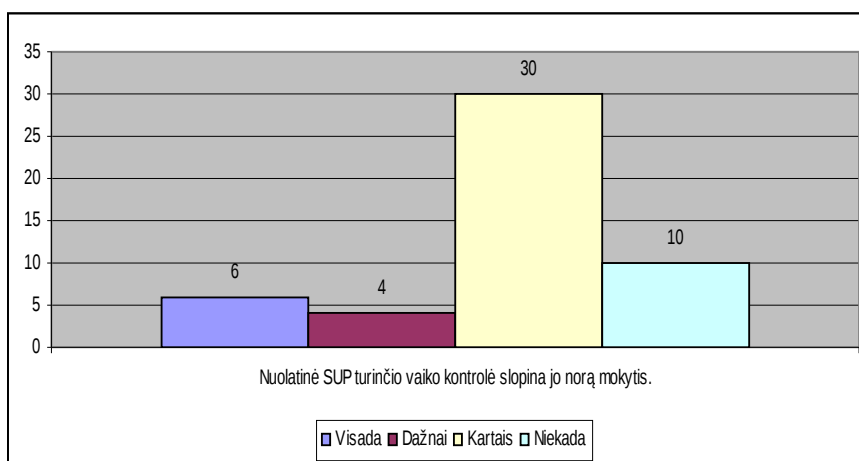
Kaip jau yra pastebėta, motyvacija yra gana stiprus stimulus SUP turinčiam mokiniui stengtis pasiekti užsibrėžtų tikslų, net jei tuos tikslus iškelia pedagogai. Bet kurio pedagogo darbo pobūdis reikalauja, kad prieš paruošdamas SUP turinčiam mokiniui užduotis, jis įvertintų to mokinio pasiekimus, realų jo lygį, sugebėjimus, nesėkmių priežastis ir kitas aplinkybes. Tam tikslui pedagogui reikia analizuoti, kokios priemonės ir būdai gali padėti SUP turinčiam mokiniui siekti geresnių mokymosi rezultatų.

Iš pedagogų pateiktų atsakymų, galima padaryti išvadą, kad jie tikrai stengiasi padėti savo auklėtiniams ir tam atiduoda daug jėgų. 49 mokytojai iš 50 visada arba dažnai analizuoja, kokios priemonės ir būdai gali padėti SUP turinčiam mokiniui siekti geresnių mokymosi rezultatų.

Aukščiau nagrinėjamoje mokslinėje literatūroje (Janavičienė, 2005; Bendrosios programos bei išsilavinimo standartai, 2009, 2010) yra teigiama, kad labai dažnai SUP turinčiam mokiniui kryptingai mokytis padeda jo sąsiuvinyje mokytojo parašyti konkretūs patarimai, kurie skatina mokinį nuosekliai mokytis ir sisteminti turimas žinias. O kaip yra praktikoje, parodo mokytojų

atsakymai, iš kurių matyti, kad pedagogai yra linkę rašyti SUP turinčių mokinių sąsiuvinuose patarimus, ką mokinys turėtų kryptingai mokytis (19 – dažnai, 21 – kartais). Mokytojai mano, kad vis dėl to nors ir ne visada, bet konkretūs patarimai duoda atitinkamą naudą mokiniams. Taip nurodo net 36 pedagogai iš 50, dalyvavusių apklausoje .

Yra paplitusi nuomonė, kad SUP turintys mokiniai nenori būti nuolat kontroliuojami, o tokia kontrolė slopina mokymo(si) motyvaciją, norą mokytis. Į šį sudėtingą klausimą pedagogai atsakė taip:

7 pav. Nuolatinės kontrolės įtaka mokymo(si) pasiekimams

Remiantis 7 paveikslo rezultatais, paaiškėja, jog net 30 mokytojų mano, kad SUP turintiems mokiniams reikalinga saikinga kontrolė. Net 10 mokytojų stengiasi labiau kontroliuoti, o 10 apskritai niekada nekontroliavo SUP turinčių mokinių. Tačiau, stengiantis kontroliuoti SUP turintį mokinį jam priimtiniu būdu, reikia nepamiršti ir kitą labai svarbų dalyką – mokinio savarankiškumo. Kuo labiau vaikas skatinamas būti savarankišku, tuo labiau jis linkęs domėtis mokymusi ir jį supančia aplinka.

Net 24 mokytojai iš savo praktikos pastebi, kad savarankiškumas dažniausiai skatina SUP turinčius mokinius domėtis mokymusi, juos supančia aplinka. Žinoma, priklausomai nuo sutrikimo pobūdžio, priklauso ir savarankiškumo lygis bei sugebėjimai domėtis aplinkiniu pasauliu. O 22 iš apklaustųjų mokytojų vis dėl to mano, kad savarankiškumas tik kartais skatina mokiniu susidomėjimą aplinka ir mokslu.

Iš atliktos anketinės apklausos duomenų, galima daryti išvadą, kad mokytojai stengiasi atlikti visas jiems pavestas funkcijas: motyvuotai vertina, laiku pastebi mokinių padarytą pažangą, suteikia galimybę patiems save įvertinti, ieško būdų įtraukti į ugdymo procesą moksleivių tėvus (globėjus) ir kt. Tačiau... grįžtant prie Ališausko ir Miltenienės (2001) atliktų tyrimų lieka

neaišku, kodėl gi mokiniai taip prastai vertina specialiąją pagalbą, nesuvokia jos naudos, bei negali sau padėti? Atsakymai galėtų būti du:

1. Mokytojai per gerai vertina savo pastangas ir, galbūt, atsako taip, kaip jiems atrodo, jog turėtų būti, nors iš tikrųjų savo darbe to nepraktikuoja.
2. Tuo pačiu, galima tikėtis, kad mokytojų atsakymai yra tikslūs ir jie iš tikrųjų dirba su SUP turinčiais mokiniais taip, kaip deklaruoja ir per pastarąjį dešimtmetį besikeldami kvalifikaciją bei tobulinantis, mokytojai suprato, kad geri pasiekimai priklauso nuo mokymosi motyvacijos ir sugebėjimo bendradarbiauti su visais ugdymo dalyviais.

Mokytojo darbas yra labai sunkus, bet tuo pačiu ir labai kūrybingas, o tai leidžia padaryti pamokas labai įdomias, patrauklias. Galima tikėtis, kad ateityje specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių mokinių motyvacija tik stiprės, keisis jų požiūris į jiems teikiamą pagalbą ir bendradarbiavimas tarp visų ugdymo dalyvių tik stiprės ir teks gerų emocijų. Tobulėjimui ribų nėra, todėl nuo kiekvieno mokytojo priklauso, kiek jis stengsis dėl mokinių, gerins jų pasiekimus, motyvuos mokytis bei ieškos netradicinių ugdymo metodu, siekiant sudominti SUP turinčius mokinius ir įtraukti juos į bendrą mokyklos gyvenimą.

2.3. Darbas su pasakomis per logopedines pratybas, skatinant mokymosi motyvaciją

Ignalinos rajono Daugėlišio vidurinėje mokykloje buvo atliekamas tyrimas, kuris atskleidžia galimybę skatinti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių mokymosi motyvaciją per pasakų skaitymą ir jų analizę bei įrodo, kad ši veikla gerina šių mokinių mokymosi pasiekimus.

Šiame tyrime dalyvavo 1 – 4 klasės mokiniai, lankantys logopedines pratybas: 1 – pirmokas, 6 – antrokai, 4 – trečiokai, 4 – ketvirtokai (N = 15). Iš jų vienam nustatytas nežymus kalbos sutrikimas, trim – fonologiniai kalbos sutrikimai, trim – fonetiniai kalbėjimo sutrikimai, bei aštuoniems – skaitymo ir rašymo sutrikimai.

Veiklos tyrimas buvo atliktas, remiantis darbo su pasakomis etapais pagal Puškiną (2011):

1. Pasakos skaitymas arba sekimas; jos aptarimas. Beje, aptariant pasaką vaikas turi būti įsitikinęs, kad jis gali išsakyti bet kokią savo nuomonę, t. y. viskas, ką jis bepasakytų, neturi būti kritikuotina.
2. Labiausiai vaiką sudominančios ištraukos piešimas.
3. Dramatizavimas, t. y. naujos pasakos sukūrimas.

Atliekant tyrimą, didelis dėmesys buvo skiriamas pagrįsti sekai: „pasaka – teigiama mokymosi motyvacija – tikslas (mokymosi pasiekimai)“, (psl. 30).

Tyrimo veiklos ir jų analizė:

Tyrimas vyko rugsėjo – gruodžio mėnesiais. Per šį laiką buvo siekiama nustatyti, kaip pasakų skaitymas motyvuoja lankytis logopedinėse pratybose, bei motyvuoja siekti gerų rezultatų.

Kiekvieną mėnesį per paskutines pratybas buvo skaitoma pasaka. Perskaičius pasaką, mokiniai ją aptardavo, interpretuodavo, sukurdamo kitą pabaigą bei įpindavo kitų pasakų veikėjus. Ją išanalizavus mokiniai gaudavo savo asmeninę linksmąją knygelę „Nuostabūs pasakų pasaulis“ (žiūrėti 2 priedą). Toje knygelėje mokiniai turėjo pateikti jiems priimtinausiu būdu, kas labiausiai patiko išgirstose pasakose. Perskaičius pasaką, ją aptarus, sukūrus „naują“ pabaigą, vaikams buvo skiriama užduotis parašyti arba nupiešti jų pasakų knygelėse tai, kas jiems atrodė svarbiausia, tai, kas juos labiausiai sujaudino, sukėlė susidomėjimą ir pan., turint tikslą skatinti mokinių kūrybingumą, saviraišką, savianalizę. Visi mokiniai savo knygelėse piešė, išskyrus vieną mokinių, kuris turi įgimtą abiejų plaštakų displaziją: ant plaštakos yra tik nykštys ir mažasis pirštėlis, todėl jo žodinė pasakų interpretacija buvo užrašoma. Ši užduotis suteikė vaikams kūrybinę laisvę, kurios neribojo jokie reikalavimai – tai jų asmeninė knygelė ir jie gali laisvai piešti, tai, ką nori ir kaip nori. Todėl mokiniai jautėsi laisvi išreikšti savo mintis ir nebijojo, kad kažkas bus ne taip, kaip reikia.

I. Reid, B. „Metro peliukas“ (3 priedas, 2005). Šioje pasakoje sekama istorija apie peliuką, kuris gyvena vienoje purvinoje, pilkoje metro stotyje. Jo svajonė buvo pasiekti Tunelio Galą: išorinį pasaulį, kur yra daug spalvų, kvapų, gardaus maisto ir pavojų. Vieną kartą tas peliukas meta savo įprastą gyvenimą ir iškeliauja į Tunelio Galą. Kelionėje jis patiria nuotykių, sutinka draugę ir kartu pasiekia užsibrėžtą tikslą. O tas tikslas buvo – nuostabus, išsvajotas ir labai trokštamasis. Ši pasaka buvo pasirinkta todėl, kad parodo, jog gyvenime reikia pačiam turėti svajonių, tikslų ir juos siekti, nes vien tik tikintis kažko iš kitų, neįmanoma pakeisti savo aplinkos. Analizuojant pasaką apie Metro peliuką, mokiniai buvo raginami atsakyti į tokius klausimus:

1. Kodėl peliukas Nibas nusprendė palikti Metro stotį, kurioje gimė ir užaugo (t.y. kokia buvo peliuko motyvacija keisti savo įprastinį pilką gyvenimą)? Dauguma mokinių, atsakydami į šį klausimą, daug svarstė apie galimybę pakeisti gyvenimo aplinką bei nurodė norą keistis pačiam – o tam reikalingas paties peliuko (žmogaus) noras keistis, siekti savo tikslų, tai reiškia, kad mokiniai suprato, kad stiprybė, siekiant užsibrėžtų tikslų glūdi juose, o specialistai tą vidinę stiprybę siejį su motyvacija, šiuo atveju su mokymosi motyvacija.
2. Ką pasiekė peliukas Nibas, palikęs savo gimtąją stotį (t.y. kokie buvo pasiekimai)? Peliukas rado gyvenimo draugę, su kurią pasiekė savo užsibrėžtą tikslą

– Tunelio Galą. Mokiniai buvo raginami pasvajoti, koks yra jų mokymosi tikslas, mokymosi pasiekimai. Mokinių atsakymuose jautiesi pesimizmo natos, nes jie manė, kad mokslai jiems sekasi sunkiai, nors kaip jie ir besistengtų (neigiamas mokinių savo pasiekimų vertinimas).

3. Ar verta keistis pačiam, kad pasiekti savo tikslą gerai mokytis (savo mokymosi pasiekimų vertinimas)? Visi mokiniai nutarė, kad reikia ir pačiam keistis, nes viskas prasideda nuo paties.

Išanalizavus šią pasaką, mokiniai aiškiai nusakė, kad jų mokymosi motyvacija yra silpna, o savo mokymosi pasiekimus jie vertina remiantis kitų, suaugusiųjų, nuomone, kuri jiems yra labai svarbi. Tačiau tie apmąstymai, kuriuos sukėlė pasaką apie Metro peliuką, privertė mokinius pažvelgti į tai, ko jie patys nori ir siekia, ką nori pasiekti (teigiamos motyvacijos kūrimas). Aptarus pasaką „Metro peliukas“, mokiniai savo pasakų knygutėse piešė tai, kas jiems pasirodė svarbiausia. Net penki mokiniai savo piešiniuose pavaizdavo Tunelio Galą, kuris buvo akcentuojamas, kaip galutinis tikslas – mokymosi pasiekimai, savo pasiekimų įvertinimas.

II. Disney Enterprises, Inc./Pixar. „Žaibas Makvinas“ (4 priedas, 2006). Tai kvapą gniaužianti istorija apie savimylą lenktyninį automobilį, kuriam niekas nerūpėjo, išskirus laimėti lenktynes. Per vieną atsitikimą kelyje Žaibas Makvinas pakliuvo į seną, visų užmirštą miestelį Radiatoriškes, kuris pakeitė lenktyninio automobilio gyvenimą visu 180 laipsnių kampų. Žaibas Makvinas suprato, kas yra draugystė ir neatlygintinė draugų parama. Ši pasaka, kaip nė viena kita, tiksliai nusako patarlės „vienas lauke – ne karys!“ esmę. Joje aiškiai nubrėžiama sėkmės linija, o tą sėkmę galima pasiekti tik per darbą, kito supratimą ir draugų palaikymą.

1. Kas privertė Žaibą Makviną pasikeisti, t. y. kokia buvo šio automobilio motyvacija (aptariant šį klausimą mokinių dėmesys buvo nukreipiamas į jų mokymosi motyvacijos pokyčius)? Daugelis mokinių nurodė, kad šį lenktyninį automobilį pasikeisti privertė empatija – jis į gyvenimą pažvelgė Radiatoriškių gyventojų akimis. Senas nepatrauklus miestelis jam tapo labai artimas ir mielas. Meilė mėlynajai Sali, pripildė jo motorą-širdį pačiais nuostabiausiais jausmais, o atpažinęs Doką, kaip vieną iš buvusių garsių lenktyninių automobilių, suprato, kad gyvenimas priklauso nuo to, kokie draugai tave supa, kas tave myli ir kam tu esi iš tikrųjų reikalingas. Tačiau suprasti yra mažai, reikia keistis pačiam, siekti užsibrėžtų tikslų. Mokiniai tai suprato, nurodė, kad dabar ir jie stengsis geriau mokytis, nes nori būti panašūs į pasikeitusi Žaibą Makviną.
2. Ką Žaibas Makvinas pasiekė (pasiekimų vertinimas)? Mokiniai nurodė, kad Žaibas Makvinas pasikeisdamas į gerą pusę, įgijo daug gerų draugų, kurie jam padėjo

laimėti svarbiausias jo gyvenime lenktynes. Mokiniai buvo raginami pamąstyti, ar jų mokytojai gali tapti jų draugais, padedančiais jiems pasiekti jų mokymosi tikslą – gerus mokymosi rezultatus. Kiek laiko pagalvoję, mokiniai sutiko, kad jų mokytojai stengėsi jiems padėti, tik pripažino, kad jie patys ne visuomet yra linkę priimti tą pagalbą, nes gėda prieš kitus, gerai besimokančius, mokinius. Tačiau jau atėjo laikas keistis ir priimti siūlomą pagalbą.

3. Kaip galutinį tikslą, kurio buvo siekiama šioje pasakoje, mokiniai įvardijo Žaibo Makvino pasikeitimą į gerąją pusę. O koks gi buvo Žaibo Makvino gyvenimo tikslas? Jo tikslas – laimėti didžiąsias lenktynes. Kokios yra mokinių didžiosios gyvenimo lenktynės? Ogi, mokymosi pasiekimai. Savo pasakų knygutėse net 11 mokinių iš 15 dalyvavusių pavaizdavo būtent Žaibą Makviną.

Taigi, atlikus pasakos „Žaibas Makvinas“ analizę, galima pastebėti mokinių mąstymo pokyčius: jie tapo atviresni priimti aplinkinių pagalbą siekiant užsibrėžtų tikslų. Jų požiūris į mokymąsi tampa vis pozityvesnis, t.y. gerėja jų mokymosi motyvacija, bei pradėjo formuotis suvokimas, kad gyvenime reikia siekti užsibrėžtų tikslų ne tik savo jėgomis, bet ir pasinaudojant kitų (pvz., mokytojų) pagalbą, tuomet gerės jų mokymosi pasiekimai ir jų vertinimas.

III. Disney Enterprises, Inc./Pixar. „Uolius – Šiukšlių princo istorija“ (5 priedas, 2008). XXIX amžius. Uolius – mažas robotukas, tvarkantis suniokotą, apleistą mūsų planetą. Ir vieną dieną jis netikėtai suranda mažą žalią augalėlį, kuris apvertė Uoliaus gyvenimą aukštyn kojomis ir sugrąžino žmones iš kosminių laivų į Žemę. Šioje pasakoje daug mokiniams nežinomų terminų, tačiau prieš skaitant pasaką, visi joje sutinkami sudėtingi terminai buvo aptarti. Ši pasaka sukėlė daug diskusijų, kurių vienas iš pagrindinių klausimų buvo Žemės taršos problema. Mokiniai labai nuoširdžiai dalinosi pastebėjimais ir pasiūlymais, kaip reikia rūšiuoti atliekas, nurodė, kad negalima mėtyti šiukšles įvairiose vietose, juk yra šiukšliadėžės!

1. Kas paskatino robotuką Uolį palikti žemę ir sekti Ievą, kur ši bebūtų nuskraidinta? Robotuką paskatino pats nuostabiausias jausmas visoje galaktikoje – meilė! Būti vienas nenori netgi robotas. SUP turintys mokiniai dažnai jaučiasi vieniši, o tokio jausmo veikiami jie nenori mokytis, prasta jų mokymosi motyvacija ir to pasekoje – prasti mokymosi pasiekimai. Mokiniai nurodė, jog ir jie dėl mylimo žmogaus pasiaukotų. O jeigu vietoj žmogaus būtų mokymasis? Mokiniai ilgai galvojo, jiems sunku buvo įsivaizduoti tokią situaciją, nes jie niekuomet nelaikė mokymąsi meilės objektu. Po ilgų diskusijų, mokiniai sutiko, kad norint gerai mokytis, reikia pamilti patį mokymąsi. Tokiu būdu keičiant mokinių požiūrį į mokymąsi, galima tikėtis teigiamos mokymosi motyvacijos.

2. Ką pasiekė robotukas pasiryžęs tokiam pavojingam nuotykiui? Jis pakeitė žmonių, skriejančių milžiniškais kosminiais erdvėlaiviais, likimus. Meilė kitiems yra stiprus ir galingas įrankis, kuris gali skatinti dideles permainas savo paties ir kitų gyvenimuose. Tokiu būdu, jeigu mokiniai sugebės pakeisti savo požiūrį į mokslą iš neigiamo į teigiamą, tai kils jų mokymosi pasiekimai, gerės motyvacija.
3. Uoliaus pagrindinis tikslas buvo grąžinti savo mylimąją robotukę Ievą, tačiau jis pasiekė kur kas daugiau – sugrąžino žmones į jų gimtąją planetą. Todėl mokiniams reikia žinoti, kad net maži darbai gali turėti dideles pasekmes. Galbūt šiandien jie ir mokosi ne taip gerai, kaip to norėtų jų mokytojai, tačiau tai, ką jie išmoksta, priartina juos prie jų gyvenimo tikslo – gerų pasiekimų moksle.

Taigi, aptarus pasaką apie Šiuokšlių prinčą, vaikai pajuto mažų dalykų reikšmę visuomenės gyvenime. Nesvarbu, kuo tave laiko aplinkiniai, labai svarbu, kuo pats jautiesi esąs. Jeigu mokiniai su meile žiūrės į mokymąsi, tai jų pasiekimai džiugins ne tik juos pačius, bet ir aplinkinius: mokytojus, tėvus, draugus...

IV. „Kalėdų pasaka“. Šią pasaką vaikai kūrė patys. Jose buvo daug nuotykių, svajonių, Kalėdų Senelis, dovanos ir pan. Vaikų fantazijas neribojo jokie rėmai, čia jie galėjo pasakoti viską, ką tik panorėję.

Tačiau šio darbo kontekste labai svarbu aptarti SUP turinčių mokinių pasakos kūrimą per motyvacijos ir pasiekimų vertinimo prizmę. Kalėdines pasakas kūrė 13 mokinių, 2 mokiniai tuo metu sirgo ir pratybose nedalyvavo. Mokinių pasakos labai skirtingos. Net devyni mokiniai savo pasakose paminėjo, kad norint gauti dovanas iš Kalėdų Senelio, reikia gerai mokytis.

Lentelė Nr.3

„Aš kuriu pasaką“

Mokinio vardas	Klasė	Kalėdų pasakos citata
Saulius	1	Berniukas gavo dovanų už tai, kad gerai mokosi ir padeda tėveliams.
Paulius	2	...mama pasakė: „Jeigu tu gerai mokysiesi, tai Kalėdų Senelis tikrai turėtų atnešti tau didelę dovaną.“
Rasa	2	Gretutė ėjo į mokyklą, pas logopedę. Ji stengėsi mokytis, todėl ir gavo dovanų lėlę Barbę.
Rimutė	2	Mergaitė tėveliams pasigyrė, kad jai gerai sekasi mokykloje mokytis, o logopedė ją pagyrė, kad ši gerai atliko užduotį. Tėtis pasakė, kad jeigu ji ir toliau gerai mokysis, tai Kalėdų Senelis atneš jai dovanų. Mergaitė prižadėjo, kad gerai mokysis.
Alina	2	Jis (Kalėdų Senelis, aut.) su savo padėjėjais elfais visą vasarą ruošė geriems vaikams dovanas, o blogi vaikai, kurie nepadeda tėveliams ir blogai mokosi, dovanų negaus.
Aistė	3	Ir jeigu tėtis pagirdavo savo vaikus, kad geri buvo, kad gerai mokėsi, tada Girinis pats išrinkdavo tokiam tėčiui eglę, o jeigu vaikas neklausė tėvelių ir blogai mokėsi, tada Girinis eglutės neduodavo.
Ignas	3	Ryte Jonukas su tėveliais, broliuku ir sesute rado dovanas nuo Kalėdų Senelio, nes vaikai gerai mokėsi, o tėveliai daug pinigų uždirbo.
Romas	4	Jo (Kalėdų Senelio, aut.) draugai elfai pasako, koks vaikas gerai mokėsi, koks tinginiavo, kuris padėjo mamai. Tada Kalėdų Senelis nusprendžia, kam duos dovanų, o kam neduos.
Andrius	4	...mama pasakė, kad Kalėdų Senelis tingėjo Ažuoliukui tikrą keturratį atnešti, nes Ažuoliukas irgi tingi mokytis. Ažuoliukas labai liūdėjo ir tada nusprendė, kad pasistengs ir kitais metais Kalėdų Senelis būtinai jam padovanos tikrą keturratį.

Kaip galima pastebėti iš mokinių sukurtų pasakų, jie tiesiogiai sieja mokymąsi su gaunamomis dovanomis iš Kalėdų Senelio. Kaip mokymosi proceso dalyvius mokiniai išskiria save bei tėvus. Žinoma, ne menkesnis vaidmuo tenka ir mokytojams, kurie tiesiogiai nepaminti, tačiau turi didelę įtaką mokymosi motyvacijai kurti, bei mokymosi pasiekimams įvertinti. SUP turintys mokiniai savo pasakose mini, jog norint gauti dovanas reikia pačiam stengtis, nes be pastangų negalima gauti dovanos (dovana – mokymosi tikslas, savo pasiekimų įvertinimas). Tačiau net 4 vaikams šeimoje kylančios problemos yra aktualesnės už mokymąsi ir jiems nesvarbu, kas ir kaip juos vertina, jie nori būti saugūs ir mylimi savo namuose, šeimoje.

Taigi, galima teigti, kad per pratybas skaitomos ir kuriamos pasakos, sudaro gerą pagrindą mokinių kūrybingumui, skatina teigiamus kalbinių gebėjimų pokyčius, aktyviną pasyvų žodyną bei plečia žodinių bagažą. Nevaržomas kūrybingumas, mokinių nuomonės išklausimas bei saviraiškos palaikymas sudarė mokiniams galimybę patirti sėkmę, teigiamas emocijas, pasitenkinimo jausmą. O tos knygelės tapo mokiniams jų turtu bei pasididžiavimu – tai jų jausmai, pamąstymai, viltys.

Sausio mėnesį mokiniams buvo pasiūlyta atlikti dvi užduotis – parašyti refleksijas:

1. Laiškas Pasakai. Šioje refleksijoje mokiniai turėjo parašyti, kas jiems yra pasaka, kas pasakose jiems labiausiai patinka, kokie mėgstamiausi herojai ir atsakyti į klausimą, ar jiems patinka patiems kurti pasakas. Šios užduoties tikslas buvo paskatinti mokinius išreikšti savo mintis popieriaus lape ne tik piešiant, bet ir rašant, išsiaiškinti jų nuomonę, nes jų pateikti atsakymas gali padėti vėliau planuojant „pasakų“ dieną bei pasirenkant pačią pasaką.

Pirmoje refleksijoje buvo akcentuojami keturi pagrindiniai aspektai: kas mokiniui yra pasaka, kas būtent pasakose patinka, koks mėgstamiausias herojus, ar pačiam patinka kurti pasakas. Išsiaiškinus pirmuosius tris klausimus, atsiranda galimybė ateityje tikslingai parinkti pasaką, kuri kuo tiksliau pateisins jų lūkesčius. O išanalizavus atsakymus į klausimą, ar patinka kurti pasakas, bus galima ateityje ne tik skatinti mokinių sugebėjimą klausytis, interpretuoti pasakas bei ir jų žodinių kūrybiškumą, nes klausytis jie visi mėgsta, tačiau pačiam kuriant, reikia pasitelkti vaizduotę, pasyvų žodyną bei sugebėjimą derinti žodžius su mintimis.

Laiškas Pasakai

Pagrindinis teiginys	Mokinių teiginiai	Teiginių skaičius kartais
Pasaka – tai:	Įdomi veikla (Andrius, Romas, Laimutė, Alina)	4
	Linksmumas, nuotykių, stebuklai (Andrius, Romas, Lėja, Rima, Saulius)	5
	Linksmas ir smagu (Eimantas)	1
	Skaitymas (Adomas)	1
	Klausymas (Rasa)	1
	Stebuklų ir burtų šalis (Ignas, Paulius)	2
	Išgalvota (Albinas)	1
	Stebuklingas pasakojimas (Vidas, Aistė)	2
Pasakose patinka:	Pasaka be galo, užmirštas miestas (Ignas)	1
	Žmonės (Laimutė)	1
	Laiminga pabaiga (Andrius, Laimutė, Albinas, Lėja, Eimantas, Aistė, Adomas, Rima, Rasa, Paulius, Saulius)	11
	Įdomu (Albinas)	1
	Stebuklai, burtai (Romas, Albinas, Adomas, Rima, Rasa)	5
	Išsipildo norai (Aistė, Alina)	2
	Išgalvota, juokingas (Albinas)	1
	Draugai vienas kitam padeda (Adomas)	1
	Laiku ateina pagalba (Lėja)	1
Mėgstamiausias herojus	Slibinas (Vidas, Ignas)	2
	Žaibas Makvinas (Eimantas, Adomas, Saulius, Ignas)	4
	Raudonkepuraite (Aistė, Alina)	2
	Miegančioji Gražuolė (Rima)	1
	Pelenė (Laimutė)	1
	Princesė (Lėja, Rasa)	2
	Pepė Ilgakojinė (Ignas)	1
	Jonukas (Ignas)	1
	Ragana (Ignas, Rasa, Rasa)	3
	Gyvūnai (Lėja, Aistė, Rasa, Paulius)	4
	Multiplikacinių filmukų herojai (Andrius, Romas, Ignas, Albinas, Adomas, Saulius)	6
Man patinka kurti pasakas:	Patinka kurti (Vidas)	1
	Patinka juoktis (Andrius)	1
	Jos geros (Ignas)	1
	Linksmas (Rima)	1
	Galima svajoti (Laimutė, Aistė)	2
	Galima prigalvoti įdomių dalykų (Lėja)	1
	Išsipildo mano norai (Aistė)	1
Man nepatinka kurti pasakas:	Nelabai patinka, nes neįdomu (Romas, Albinas)	2
	Neturiu minčių (Eimantas)	1
	Negaliu sugalvoti (Alina)	1
	Tingiu galvoti (Rasa)	1
	Nelinksmas (Saulius)	1

Mokinių atsakymai, apibūdinantys pasaką, buvo labai skirtingi, nes kiekvienas savaip suvokia, jaučia, mąsto, bei pateikia savo nuomonę. Tačiau net septyniems mokiniams pasakos – tai stebuklų ir burtų šalis. Tai sudaro prielaidą, ateityje rinktis daugiau stebuklų pasakas, nes jos vaikams suteikia peno svajoti, duoda daugiau galimybių patiems kurti, o visa tai veda į kūrybiškumą, saviraišką, nes veikla tampa įdomi, skatinanti klausyti, skaityti, pasireikšti.

Labiausiai nustebino mokinių atsakymai į klausimą, kas jiems pasakose labiausiai patinka. Net vienuolika iš penkiolikos paminėjo laimingą pabaigą. Žinoma, kiekviena pasaka baigiasi laimingai. Pasaka kitokios pabaigos negali turėti. Būtent laiminga pabaiga suteikia vilties realiame gyvenime siekti užsibrėžtų tikslų, nebijoti suklysti, ar ieškoti išeities. Pasiklydę jausmų ir emocijų miške, herojai randą draugus, kurie jiems padeda pasiekti tikslą – laimingą pabaigą, nes neturint tikslo nieko nepasieksi (tai pačių mokinių pateikta interpretacija).

Labai gaila, bet tenka konstatuoti, kad šiuolaikinės technologijos – kompiuteriai ir televizija – užima vis didesnę vietą mūsų vaikų gyvenime. Analizuojant atsakymus į klausimą, koks mokinių mėgstamiausias herojus, akivaizdu, kad mokiniai pirmą vietą teikia animacinių filmukų personažams: Betmenas, Šrekas, Kempiniukas, Sangokas ir kt. Dviems mergaitėms patinka ragana, nes ji yra teisinga ir padeda princui ieškoti savo mylimosios. Dviems berniukams labai patinka slibinas ir jie nori būti į jį panašūs, nes slibinas stiprus, gali skraidyti ir turi daug galvų, kurios pilnos gerų idėjų ir padeda viena kitai.

Septyniems mokiniams patinka kurti pasakas, nes jos būna geros, linksmos, jas kuriant galima svajoti, prigalvoti įdomių dalykų ir išsipildo norai. Tačiau šešiams mokiniams kurti pasakas nepatinka, nes jie neturi minčių, tingi galvoti, tai neįdomu, nelinksmu. Pastebėta, kad taip atsako mokiniai, kurie turi skurdų aktyvųjį žodyną, turi elgesio ir emocijų sutrikimą bei tam tikras psichologines problemas. Tačiau jų papasakotos „Kalėdų pasakos“ buvo linksmos, jose buvo smagių nuotykių, tik šiems mokiniams reikėjo truputi ilgiau pagalvoti parenkant žodžius bei veikėjus.

Išnagrinėjus mokinių atsakymus, galima teigti, kad pasakų pasaulis yra be galo jiems artimas, kerintis, leidžiantis pasinerti į savo svajones kartu su savo mylimiausiu herojumi. Pasakos realiame gyvenime leidžia mokiniams neprarasti vilties, siekti savo užsibrėžtų tikslų ir žinoti, kad jų laukia laiminga pabaiga, kaip ji sunkiai bebūtų pasiekama. Bražienė (2004) nurodo, kad kiekviena pasaka, savo simbolių kalba pateikdama vaikui konkrečią gyvenimišką problemą, nežada, kad laiminga pabaiga bus pasiekta lengvai ir greitai: siekdamas užsibrėžto tikslo herojus privalo keistis pats ir būti pasiryžęs kentėti. Vadinasi, tol neišspręsi savo problemų, kol nebusi pasiruošęs dirbti su savimi. Taigi, galima daryti išvada, kad pasaka yra priemonė, kuri leidžia modeliuoti savo tikslus ir numatyti sprendimų būdus. Tinkama dirva asmenybei augti ir tobulėti yra mokymosi motyvacija, kurią puoselėja mokymosi aplinka, o tikslų įvardinimas – savo pasiekimų numatymas ir įvertinimas.

2. Palinkėjimai mokytojai. Šioje refleksijoje vaikai pamąstė, kas jiems patinka (nepatinka) logopedinėse pratybose ir kodėl, mokiniai pateikia savo nuomonę dėl pasakų skaitymo per pratybas bei atsako į klausimą, ar norėtų, kad ir vėliau jos būtų skaitomos bei aptariamoms.

Palinkėjimai mokytojai

Pagrindinis teiginys	Mokinių teiginiai	Teiginių skaičius kartais
Logopedinėse pratybose man:	Linksma (Saulius, Adomas).	2
	Galima paspalvinti, piešti (Laimutė, Saulius, Eimantas, Ignas).	4
	Galima pažaisiti (Adomas, Alina, Paulius, Ignas).	4
	Patinka klausytis pasakų (Adomas, Laimutė, Lėja, Aistė, Rima, Vidas, Andrius).	7
	Patinka pačiam rašyti (Saulius, Rima, Romas, Ignas).	4
	Patinka skaityti (Rima, Eimantas, Ignas).	3
	Atliekame įvairias užduotis (Lėja).	1
	Patinka žaisti skiemenų domino (Aistė).	1
	Patinka dėlioti raides (Ignas).	1
	Patinka rašyti, linksmos užduotys (Aistė, Rasa, Andrius).	3
	Nepatinka, nes žaisluose nėra mašinų (Albinas).	1
	Nepatinka, nes sunku (Andrius).	1
Norėčiau ir toliau klausyti pasakas, kodėl?	Taip, nes tai įdomu (Andrius, Romas, Aistė, Laimutė, Saulius).	5
	Vertėjo taip gražiai skaityti (Ignas).	1
	Labai patinka klausytis (Eimantas, Vidas, Aistė).	3
	Patinka (Paulius, Rasa, Rima, Alina, Adomas).	5
	Taip, nes linksma (Lėja).	1
	Logopedė gražiai skaito (Saulius).	1
	Galiu įsivaizduoti (Albinas)	1
	Ne / nedalyvavo pratybose	0 / 2

Iš mokinių pateiktų atsakymų galima teigti, kad logopedinėse pratybose jiems patinka dėl įvairių priežasčių: pratybose užduotys yra pateikiamos žaidimo forma, mokiniai mokosi dėlioti raides, skaityti ir rašyti, analizuoti savo klaidas. Tačiau visi mokiniai labai stengiasi gerai atlikti pateiktas užduotis, nes žino, kad kiekvieno mėnesio paskutinėse pratybose bus skaitoma pasaka, kurią jie analizuos, pavaizduos. Šių mokinių pasiekimai džiugina, matosi jų pastangos gerai ištarti garsą, sugalvoti žodį, parašyti, ar perskaityti. Logopedo žurnale galima pastebėti, kad šių mokinių lankomumas yra žymiai geresnis, negu priešmokyklinės, pirmos bei penktų-septintų klasių mokinių.

Per keturis mėnesius, kurių metu mokiniams buvo skaitomos pasakos, buvo pastebėta, kad darbo su pasakomis metodai, kaip motyvacijos skatinimo priemonė, yra veiksmingi, leidžiantys mokiniams kurti, svajoti, perteikti savo fantazijas popieriaus lape, išgyventi sėkmės jausmą, save išreikšti taip, kaip norisi, o ne kaip nori kiti. Pasakos tapo mokinių traukos į logopedines pratybas priemone. „Pasakos“ dienos laukimas skatino mokinius geriau atlikti pateiktas užduotis. Todėl galima teigti, kad pasaka tapo būtent ta priemone, kuri pakėlė jiems motyvaciją lankytis logopedinėse pratybose, bei skatino šiuo patyrimu pasidalinti su kitais savo bendraklasiais, kurie atėję prašėsi irgi lankyti logopedinius užsiėmimus, nes namie jiems jau niekas nebeskaito pasakų, o jie taip to nori.

Anot veiklos tyrime dalyvavusių mokinių mokytojų, mokiniai pradėjo žymiai geriau mokytis. Jos džiaugėsi, kad šiems mokiniams atsirado noras mokytis, jie siekia kuo geriau atlikti pateiktas užduotis, o savo atliktus darbus įvertina remiantis pateiktais reikalavimais. Taigi galima teigti, kad Jasukaitienės (2009) išsakyta mintis, kad kiekvienas mokinytis turi turėti savo pasaką – seką (mokymosi motyvaciją) – tikslą (pasiekimų vertinimą) pasitvirtino. Pasaka yra geriausia priemonė kelti mokinių motyvaciją, o pasakos aptarimas leidžia mokiniams suvokti, ko jie siekia, kaip pasiekti tikslą bei realiai įvertinti savo pasiekimus.

Išvados

1. Išanalizavus mokslinę literatūrą apie motyvaciją ir pasiekimų vertinimą, buvo nustatyta, kad apskritai šia tema yra parašyta daug mokslinės literatūros, kuri nagrinėja problemas, susijusias su įprastai besimokančiais mokiniais. Tačiau, kas liečia specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius, tai informacijos labai mažai. Šia tema dažniau kalba mokytojai-praktikai, kurie kiekvieną dieną dirba su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais ir dalinasi savo patirtimi bei pastebėjimais.
2. Atlikus mokytojų, dirbančių bendrojo lavinimo mokyklose, apklausą, išryškėjo, kad dirbant su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais būtina juos laiku pagirti, atkreipti jų dėmesį į padarytas klaidas, išanalizuoti nesėkmės priežastis ir tuo pačiu stengtis į ugdymo procesą įtraukti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių tėvus.
3. Anot mokytojų motyvuotas pasiekimų vertinimas turi labai didelę reikšmę formuojant specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių teigiamą mokymosi motyvaciją bei skatina juos siekti užsibrėžtų tikslų.
4. Per logopedines pratybas pritaikius darbo su pasakomis metodą, buvo pastebėta, kad specialiųjų ugdymosi poreikių turintieji mokiniai, siekė kokybiškai atlikti pateiktas užduotis, jų pasiekti rezultatai buvo geresni, palyginus su tais mokiniais, kuriems pasakos skaitomos nebuvo. Todėl galima teigti, kad šis metodas leidžia didinti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių mokymosi motyvaciją bei suteikia galimybę pačiam mokiniui tinkamai įvertinti savo mokymosi pasiekimus.

Rekomendacijos mokytojams

1. Akcentuoti SUP turinčiam mokiniui jo stipriąsias savybes, sugebėjimus, skatinti pasitikėti savo jėgomis bei sudaryti galimybę patirti sėkmę.
2. Pastebėti net ir menkiausią SUP turinčio mokinio padarytą pažangą, apie tai jam pranešti ir kartu pasidžiaugti, tikėti šio mokinio galimybėmis pasiekti gerus rezultatus.
3. Skirti SUP turinčiam mokiniui savarankiškas užduotis, tačiau jos privalo atitikti jo žinių ir pasiekimų lygį, nes tai skatina sėkmės jausmą ir pasitikėjimą savo jėgomis.
4. Leisti mokiniui pačiam įvertinti savo darbą, nes šis procesas reikalauja klaidų analizės, o klaidų priežasčių ieškojimas ir ištaisymas padeda įtvirtinti naują medžiagą bei skatina sėkmės jausmą.
5. Pažymys turi būti motyvuotas ir atspindėti realius SUP turinčio mokinio pasiekimus.
6. Įtraukti į ugdymo procesą SUP turinčių mokinių tėvus, nes tėvų parama ir rūpestis motyvuoja siekti gerų mokslų rezultatų.
7. SUP turinčio mokinio sąsiuvinyje užrašyti konkrečius patarimus, ką mokinys turėtų kryptingai mokytis, nes tai yra informacija ne tik pačiam mokiniui, bet ir jo tėvams.
8. Savarankiškumo skatinimas. Savarankiškumas skatina SUP turintį mokinį domėtis aplinkiniu pasauliu, o tai savo ruožtu skatina geresnius mokymosi rezultatus.
9. Naudoti įvairius neformalius ugdymo metodus, tokius kaip pasakų skaitymas bei aptarimas, piešimas ir pan.
10. Skatinti pačius SUP turinčius mokinius pasireikšti, nebijoti išsakyti savo nuomonę, užduoti juos dominančius klausimus ir kt.

Literatūros sąrašas

1. Ališauskas, A. (2003). Vaikų raidos ypatingumų ir specialiųjų ugdymo(si) poreikių pažinimas ir įvertinimas. *Specialiojo ugdymo pagrindai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla. 250-251 psl.
2. Ambrukaitis, J., Giudžienė, R., Kalesnikienė, D., Mačiukaitė, A., Melienė, R. ir kt. (2009). *Pradinio ugdymo bendrųjų programų pritaikymo rekomendacijos specialiųjų poreikių mokinių kalbiniam, matematiniam ir socialiniam bei gamtamoksliniam ugdymui*. Vilnius: švietimo plėtotės centras.
3. Bareikienė, M., Binkienė, D., Brazauskienė, R. ir kt. (2010). *Pagrindinio ugdymo bendrųjų programų pritaikymo rekomendacijos specialiųjų poreikių žemųjų ir labai žemųjų intelektinių gebėjimų mokinių ugdymui*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
4. Borisevičienė, T. (2004). Specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių mokymosi pasiekimų vertinimas. *Ugdymo proceso įvairovė: patirtis, idėjos/sudarė B. Kasparienė*. Šiauliai: Lucijus.
5. Bražienė, N. (2004). *Pasakų kortos: pasakos fenomenas, didaktiniai komentarai*. Šiauliai: Šiaulių Universiteto leidykla.
6. Bruzga, R., Čiuprinokovienė, L. ir kt. (2009). *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrųjų programų pritaikymo rekomendacijos specialiųjų poreikių mokinių, turinčių vidutinį, žymų ir labai žymų intelekto sutrikimą ugdymui*. Vilnius: specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras.
7. Butkienė, G., Kepalaitė, A. (1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. Vilnius: Margi raštai.
8. Cooze, A., (2009). *100 patarimų pradedančiajam mokytojui*. Vilnius: Tyto Alba.
9. Dovydaitienė, R. (2004). Ugdytinių pasiekimų vertinimas. *Ugdymo proceso įvairovė: patirtis, idėjos/sudarė B. Kasparienė*. Šiauliai: Lucijus.
10. Dudzinskienė, R., Kalesnikienė, D., Paurienė, L., Žilinskienė, I. (2010). *Inovatyvių mokymo(si) metodų ir IKT taikymas*. II knyga. Vilnius: Ugdymo plėtros centras.
11. East, V., Evans, L. (2008). *Vienu žvilgsniu: praktinis vaiko specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinimo vadovas*. Vilnius: Tyto Alba.
12. Gade, N. L., Berliner, D. C. (1994). *Pedagoginė psichologija*. Vilnius: Alma Littera.
13. Garšvienė, A., Ivoškuvienė, R. (1993). *Logopedija*. Kaunas: Šviesa.
14. Girdzijauskienė, R., Gudynas, P., Jakavonytė, D., Jevsikova, T. (2010). *Inovatyvių mokymo(si) metodų ir IKT taikymas*. I knyga. Vilnius: Ugdymo plėtotės centras.

15. Gudauskienė, E. (2005). Specialiųjų poreikių vaikų mokymosi motyvacijos palaikymas ir stiprinimas. *Pradinė mokykla nuolatinės kaitos sąlygomis*. Šiauliai: Lucijus.
16. Gudynas, P. (2001). *Radikalus pokytis, bet ne revoliucija*. Dialogas, 2001, Nr.5, p. 3.
17. Gudynas, P. (2006). *Vertinimas rubrikomis*. Žvirblių takas. 2006. Nr.6.
18. Gudynas, P. (2008). *Mokinių motyvavimo modeliai ir metodai*. ŠPC. <http://www.pedagogika.lt/index.php?-799757550> (žiūrėta 2011-03-19).
19. Hallahan, D. P., Kauffman, J. M. (2003). *Ypatingieji mokiniai. Specialiojo ugdymo įvadas*. Vilnius: Alma Littera.
20. Jankauskienė, A., Griškevičienė, D., Bujanauskienė, D., Rutkauskienė, L. I. (2005). *Mokinių pažangos ir pasiekimų apibendrinamasis vertinimas*. Žvirblių takas. 2005. Nr.2.
21. Jasukaitienė, R. (2009). *Pupos pasaka arba Apie motyvaciją augti*. http://gyvenimas.delfi.lt/namai_ir_seima/pupos-pasaka-arba-apie-motyvacija-augti.d?id=24699201 (žiūrėta 2011-03-18).
22. Jonavičienė, V. (2005). *Mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimas taikant projekto „Gera pradžia“ metodiką*. Žvirblių takas. 2005. Nr.2.
23. Kaffemanienė, I., Ivoškutė, J. (2005). *Moksleivių, turinčių specialiųjų ugdymo(si) poreikių, mokyklinio nerimo poveikis mokymosi motyvacijai*. Specialusis ugdymas: mokslo darbai. Nr.2(13). Šiauliai.
24. Kaffemanienė, I. (2006). *Negalės ir socialinės gerovės tyrimų metodologiniai aspektai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
25. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai (edukologija ir kiti socialiniai mokslai)*. Vadovėlis. Šiauliai: Liucijus.
26. Kartanienė, R. (2008). *Informacinės ir komunikacinės technologijos logopedo pratybose*. Žvirblių takas. Nr.5.
27. Kišonienė, R., Dudzinskienė, R. (2007). *Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymo(si) poreikių, ugdymo turinio individualizavimas*. Vilnius: Viarecta.
28. Laužackas, R. (2005). *Profesinio rengimo terminų aiškinamasis žodynas*. Kaunas: Vytauto Didžiojo Universitetas.
29. Mėlinienė, R. (2002). *Logopedo asmenybė ir specialiųjų poreikių turinčių mokinių kūrybiškumo ugdymas per logopedines pratybas*. Mokslinės konferencijos medžiaga. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
30. Molicka, M. (2010). *Pasakų terapija: apie vaikų baimes ir naują terapijos metodą*. Vilnius: Vaga.

31. Pacevičiūtė, A., Žygaitienė, B., Žebrauskienė, Z., Kvietkauskas, A., Vaišvila, H., Vaitonienė, R. (2010). *Vidurinio ugdymo bendrosios programos. Projektas*. http://www.upc.smm.lt/veikime/turinys/failai/Technologi_2010-05-05.doc (žiūrėta 2011-03-19).
32. Prakopienė, J. (2006). *Pradinių klasių mokinio mokymosi motyvacijos ypatumai*. Žvirblių takas. 2006. Nr.6.
33. Rajeckas, V. (1998). *Mokinių mokymosi rezultatų tikrinimas ir vertinimas*. Vilnius: Rotaprintas.
34. Ričkuvienė, I., Blikertienė, R., Kiltanavičienė, I., Toleikienė, R. (2005). *Idiografinis vertinimas mūsų mokykloje*. Žvirblių takas. 2005. Nr.2.
35. Specialiojo ugdymo įstatymas. Valstybės žinios, 1998-12-31, Nr. 115-3228. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=69873 (žiūrėta 2011-03-18).
36. Strolaitė, S. (2003). Specialiojo ugdymo teisinis reglamentavimas. *Specialiojo ugdymo pagrindai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
37. Stulpinas, T. Ugdymo principai. (2003). *Specialiojo ugdymo pagrindai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
38. Suslavičius, A. (2006). *Socialinė psichologija: studentams ir ne tik jiems*. Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla.
39. Šukienė, D. (2007). *IKT pagalba logopedui*. Žvirblių takas. Nr. 4.
40. Tomėnienė, L., Jūrienė, R., Kairienė, A. (2007). *Rekomendacijos bendrojo lavinimo mokyklų mokytojams dirbantiems su specialiujų ugdymo(si) poreikių turinčiais mokiniais*. Šiauliai: Liucijus.
41. Venslovienė, O. *Tobulindami vertinimą, tobuliname ugdymo procesą*. Žvirblių takas. 2005. Nr. 2.
42. Zeliankienė, V. (2009). *Mokinių motyvaciją skatinantis vertinimas: nacionalinio vertinimo tobulinimo projekto (2008-2009m.) mokytojų patirtis*. <http://www.pedagogika.lt/index.php?-603095958> (žiūrėta 2010-03-30).
43. Баширова, Р. (2008). *Сказкотерапия, как метод коррекции речи детей группы риска*. http://www.tc-sfera.ru/public/index.php?ELEMENT_ID=8346 (žiūrėta 2010-10-08).
44. Дюжакова, М. (2010). *Когда ребенок теряет смысл жизни по мнению Б. Бетельхейма. И волшебная сказка как лекарство от этого*. <http://www.bayushki.ru/tales/therapy> (žiūrėta 2010-10-08).

45. Колбасина, Е., Космовская, С. (2010). *Сказкотерапия*. [http:// mouckochviii. blogspot. com/2010/10/blog-post_21.html](http://mouckochviii.blogspot.com/2010/10/blog-post_21.html). (žiūrėta 2011-03-20).
46. Кордуэлл, М., / Cardwell, М., пер. с англ. К.С. Ткаченко. / (1999). *Психология. Словарь – справочник*. Москва: Гранд.
47. Пушкина, Е., (2011). *Сказкотерапия – это что-то новое...или хорошо забытое старое?* http://adalin.mospsy.ru/l_03_00/l_030147.shtml. (žiūrėta 2011-03-20).
48. Реан, А. (2002). *Психология человека от рождения до смерти. Энциклопедия*. Москва: Прайм-Еврознак.
49. Фролова, С. (2011). *Приглашаем в сказку*. <http://сказка-pro.ru/buhta/frolovaS.htm>. (žiūrėta 2011-03-20).

**MOTIVATION STIMULATION FOR CHILDREN WITH THE SPECIAL
EDUCATIONAL NEEDS ON THE ASPEKT OF EVALUATION**

The Bachelor Theses

Summary

The paper deals with very popular though at the same time problematic topic. The reason is, that children with special educational needs are not keen on accepting help that is offered, they think about it as an unpleasant experience. Why is that?

To answer this question the paper presents defensive affirmation, that schoolchildren with special educational needs are not motivated enough to strive to get better results.

While analyzing pedagogical literature it became apparent that this topic is popular and has scientific literature that researches normal schoolchildren. However, information concerning schoolchildren with special educational needs is lacking. This topic is discussed among teachers – practitioners who work with these children every day, and share their experience.

In order to confirm or deny the statement there was a survey among teachers in apprehensive school, to find out what methods or approach they use, how they evaluate the progress schoolchildren with special educational needs make, and if evaluation helps these children to strive for better marks. It is established, that teachers invest a lot of effort to motivate schoolchildren with special educational needs to aim for better grade. Teachers use various methods of encouragement, such as encouragement, praise, failure and success analysis, take notice of progress that students make, also teachers cooperate with parents (guardians), constantly emphasize students' strong sides and reason the mark.

Another survey: Speech therapists' training's analysis, during which it was attempted to determine if the fairytales read during such trainings prompt schoolchildren with special educational needs to attend such occupations and if it improves their disorder.

During speech therapists training there were 15 schoolchildren with special educational needs attending from 1 – 4 forms. At the ending of each month during each practice they were read a fairytale, they were analyzed and created new ones. Every time students had to fill in their "The wonderful world of fairytales" books, where they drew what they liked in tales. Such activity was very interesting for students; as such they tried to never miss any lesson and waited for "fairytale" day.

To sum up, the statement that schoolchildren with special educational needs are not motivated enough to strive for better results was not confirmed.

PRIEDAI

Gerbiami mokytojai, ši anketa padės išsiaiškinti, ar vaikai turintys specialiųjų ugdymo(si) poreikių, mokyklose yra pakankamai motyvuojami mokytis ir siekti gerų rezultatų.
Dėkoju Jums už pagalbą.
Specialiosios pedagogikos (logopedijos) IV kurso studentė Veronika Gibler.
El. paštas: veronika.gib@gmail.com

ANKETA

Bendri duomenys apie mokytoją:

1. Jūsų amžius
2. Išsilavinimas.....
3. Įgyta kvalifikacija.....
4. Dėstomas dalykas.....
5. Kiek metų dirbate su SUP turinčiais mokiniais.....

SUP – specialieji ugdymo(si) poreikiai

<i>Klausimai</i>	<i>Visada</i>	<i>Dažnai</i>	<i>Kartais</i>	<i>Niekada</i>
1. Ar akcentuojate SUP turinčiam mokiniui jo stipriąsias savybes, sugebėjimus?				
2. Ar sudarote galimybę SUP turinčiam mokiniui patirti sėkmę?				
3. Pastebėjusi(-ęs) nors menkiausią vaiko padarytą pažangą, apie tai pranešate SUP turinčiam mokiniui.				
4. Kartu su SUP turinčiu mokiniu džiaugiatės padaryta pažanga.				
5. Ar tikite SUP turinčio mokinio galimybėmis pasiekti gerus rezultatus?				
6. Skiriate SUP turinčiam mokiniui savarankiškas užduotis.				
7. Paskirtos savarankiškos užduotys atitinka vaiko pasiekimų lygį.				
8. Už pasiektus rezultatus Jūs SUP turintį mokinį: a) skatinate, b) pagiriate, c) į tai nekreipiate dėmesio.				
9. SUP turintis mokinys nesusidoroja su pateikta užduotimi, Jūs: a) barate mokinį už tingumą, b) nieko nesakote, nes nematote tikslo, c) analizuojate nesėkmės priežastis.				
10. Jūs skatinate SUP turinčius mokinius patiems įvertinti savo darbą.				
11. Įvertindamas savo klaidas SUP turintis mokinys skatinamas analizuoti, ieškoti klaidų priežastis.				
12. Analizuodamas savo klaidas SUP mokinys geriau įtvirtina				

naują mokomąją medžiagą, kas skatina sėkmės jausmą.				
13. Įvertindami SUP turinčio mokinio darbą, savo pažymį motyvuojate.				
14. Motyvuotas įvertinimas skatina SUP turinčius mokinius siekti geresnių rezultatų.				
15. Pažymys visuomet atspindi tikrąjį SUP turinčio vaiko žinių ir gebėjimų lygį.				
16. Žemesnis pažymys skatina SUP turintį mokinį siekti jį pagerinti, gilinti turimas žinias.				
17. SUP turintis mokinyas priima pažymį kaip atitinkamą savo žinių ir sugebėjimų etiketę.				
18. Į ugdymo procesą įtraukiate ir SUP turinčių mokinių tėvus (globėjus).				
19. Ar SUP turinčių mokinių tėvai (globėjai) noriai dalyvauja savo vaikų ugdymo procese?				
20. Jūs paaiškinate tėvams (globėjams) SUP turinčio mokinio, jo tėvų ir pedagogų teikiamą naudą mokymosi pasiekimams gerinti.				
21. Skatinate SUP turintį mokinį pasitikėti savo jėgomis.				
22. Ugdytinių pasiekimai tiesiogiai priklauso nuo mokymosi motyvacijos.				
23. Analizuojate, kokios priemonės ir būdai gali padėti SUP turinčiam mokiniui siekti geresnių mokymosi rezultatų.				
24. SUP turinčio mokinio sąsiuvinuose rašote labai konkrečius patarimus, ką mokinyas turėtų kryptingai mokytis.				
25. Užrašyti sąsiuvinyje patarimai leidžia SUP turinčiam mokiniui nuosekliai mokytis ir susisteminti turimas žinias.				
26. Nuolatinė SUP turinčio vaiko kontrolė slopina jo norą mokytis.				
27. SUP turinčio mokinio savarankiškumas skatina jį domėtis mokymusi ir jį supančia aplinka.				

Ačiū už bendradarbiavimą.
2 priedas

Knygelė „Nuostabūs pasakų pasaulis“

3priedas

„Metro peliukas“

B. Reid, 2005

Nibas buvo metro peliukas. Jis gimė gausioje šeimoje, kuri gyveno po judraus metro stoties platformomis. Pelės tą vietą vadini Maloniuoju Kriokliu. Kol virš galvos dundėdavo traukiniai, suaugusios pelės ieškodavo maisto. O kai jie nurimdavo pilkosios grįždavo į savo jaukius kampelius.

Kai būdavo tylu, senosios pelės sekdamas jaunikiams pasakas. Pasakas apie Tunelio Galą – pavojingą atvirą pasaulį, kuriame pilna peles ėdančių pabaisų. Bet Tunelio Galas buvo ir gražus.

Oras gardžiai kvepėjo. Narsios pelės čia galėjo susirasti skaniausio ėdesio ir išsirausti jaukiausius narvelius.

Klausytis pasakų Nibui buvo smagiausias užsiėmimas per visą dieną.

Kai Nibas užaugo pakankamai didelis, kad galėtų dairytis maisto, jis ištyrinėjo stoties grindis. Aptiko keistų dalykų, dalių daiktų ir daiktų, kurie jam priminė mėgstamiausias istorijas.

Ir ėmė tempti juo namo.

- Per tavo šlamštą mūsų mažyliams nėra vietos!- skundėsi mamos.
- Jūsų mažyliai apgraužė mano turtą!- atkirsdavo Nibas.

Tada jam į galvą šovė mintis. Jis rado tuščią kampą ir įkūrė slėptuvę. Nibui patikdavo grįžti namo, nusiprausti ir užmigti tarp įvairiaspalvių savo brangenybių. Jis sapnuodavo, kad keliauja į Tunelio Galą.

Kai vieną vakarą parėjo namo, slėptuvė buvo sujaukta.

- Puiki vietelė!- riktelėjo pusbrolis Karmelis.
- Mes ją sutvarkėme, - pridūrė Ripas.
- Gal turi ko skanaus? – pasiteiravo Pitas.

Jie pasiliko čia nakčiai. Pitas knarkė. Artėjantis rytinio traukinio dundėsis pažadino pusbrolius. Jie pasikasė, pasiražė ir spruko iš slėptuvės.

- Iki pasimatymo, Nibai!- šūktelėjo Karmelis.
- Šįvakar atnešime kokį trupinį!

Nuo atrieđančio traukinio pakilo dulkių debesys. Sucypė stabdžiai.

- Ir vėl išaušo triukšminga diena,- atsiduso Nibas.- Dar viena triukšminga, purvina, nuobodi, pilka diena.

Supypęs traukinys paliko stotį. Švilpt! Vėjo gūsis pakėlė Nibo niekučius iš suniokoto urvelio. Viena plunksnelė pasisukiojo ir nuplaukė tuneliu žemyn. Tiek jis ją ir tematė. Nibui kilo kita mintis.

- Sudie!- jis pasileido paskui pusbrolius.- Galite gyventi mano urvelyje. Aš išeinu į Tunelio Galą!

- Nugaiši iš bado!- perspėjo Pitas.
- Tave suės!- sunerimo Ripas.

Karmelis prunkštelėjo:

- Į Tunelio Galą? Tai tik senų pelių pasaka!

Kito traukinio dundėsis užgožė jų juoką. Nibas bėgdamas suskaičiavo penkis traukinius ir atsisuko. Taip toli nuo namų niekada nebuvo nuėjęs.

O tunelis driekėsi tolyn. Nibas susirangė plyšelyje nusnūsti.

Pabudo sustiręs, visą kūnelį maudė. Jis pasileido pirmyn, stengdamasis negalvoti apie ėdesį. Priekyje tunelis šviesėjo. Nibas pasipustė padus. Tunelio Galas!

Pasiekęs šviesą, Nibas sumirksėjo. Gal jis grįžo namo?

- Kas tu?

Nibas pašoko. Tai buvo nepažįstama pelė.

- Mano vardas Nibas. Esu iš Maloniojo Krioklio.

- Niekada apie tokį negirdėjau.- atsakė nepažįstamoji.- Aš Lola. Šita vieta vadinasi Saldžioji Pakrantė.

Nibas nykščiu parodė į priekį:

- Keliauju į Tunelio Galą.

- Fu!- susitraukė Lola.- Tai tik senų pelių pasaka!

- Ką gi,- atsiliepė Nibas.- Bent jau esi apie jį girdėjusi.

Nudardėjo traukinys.

- Gal man eiti su tavim?- pasiūlė Lola.

- Gal,- sutiko Nibas ir patraukė žemyn.

- Palauk!- Lola pagavo ore popierėlį.- Nėra prasmės keliauti tuščiu pilvu.

Jiedu nulaižė popierėlį. Tada leidosi iš Saldžiosios Pakrantės tuneliu tolyn.

Nuriedėjo daug traukinių, kol pelės priėjo kitą stotį. Nibas pamatė dražę ir pasilenkė.

- Neliesk!- didelė pelė pastojo jiems kelią. Kitos dvi žengė iš nugaros.

- Bėk!- sucypė Lola. Jie greitai lėkė, o gauja lipo jiems ant uodegų. Teko gerokai paskubėti, kol riksmas „Laikykit vagį!“ nutilo. Nibas tebelaikė dražę. Kelio atgal nebuvo. Tunelis driekėsi tolyn... ir tolyn... ir tolyn. Čia buvo daug stočių, tačiau maisto beveik nepasitaikė. Jiems dūlinant kitu nesibaigiančiu tunelio vingių, nugriaudėjo paskutinis traukinys. Jokio stotelės ženklo. Lola sudejavo:

- Aš visa išsekusi! Alkana ir ištroškusi. Man reikia pailsėti urvelyje. Baigta!

- Bet čia nieko nėra,- atsakė Nibas.- Turime traukti pirmyn.

- Niekur veisiu.- prieštaravo Lola.- Žiūrėk, išsirausiu urvelį.

Ji ištraukė iš po bėgių plunksną.

- Ji mano.- Nibas ištiesė letenėlę.

- Ką radau, tas mano!- atrėžė Lola ir atsitūpė ant plunksnelės.

Tunelyje aidėjo silpnas tolimas garsas. Nibo kailis pasišiaušė. Kas tai? Lolos akys išsiplėtė. Jiedu vėl išgirdo tylų melodingą čirškimą ir žengė jo link. Kai pasuko už kampo, švelnus vėjelis ėmė šukuoti jų ūsus.

- Ooo,- atsiduso Lola.- Kaip gražu.

Prie dainos prisijungė daugiau balsų. Tunelis plėtėjo ir jo gale buvo matyti blausi šviesa.

- Tunelio Galas,- atsikvėpė Nibas.

- Eime!- Lola nėrė į tankią drėgną žolę, Nibas paskui ją. Pelės užbėgo ant kalvos viršūnės, pasivaišino sėklomis, atsigėrė rasos ir šoko mėnesienoje. Išmiegojo iki pat rytinių traukinių.

Tunelio Galas buvo pavojingesnis, negi Nibas įsivaizdavo, tačiau toks gražus, kokio ir sapnuose neregėjo.

Lola jautiesi kaip namie. Po kurio laiko ji jau glostė šiltame urvelyje judviejų jauniklius. Nibas sekė jiems pasakas. Klausyti pasakų jiems buvo smagiausias užsiėmimas per visą dieną.

4priedas

Žaibas Makvinas.

Disney Enterprises, Inc./Pixar, 2006

Žaibas Makvinas buvo lenktyninis automobilis – ryškiai raudonas, su žvilgančiu žaibu ant šono. Jis turėjo daugybę gerbėjų ir vieną didelę bėdą. Makvinui atrodė, kad jis viską sugeba pasidaryti pats. Ir kadangi jam rūpėjo tik vienas dalykas – laimėti lenktynes, jis neturėjo draugų... išskyrus Maką. Vilkikas Makas gabendavo Žaibą Makviną į visas lenktynes.

Po vienu nelabai sėkmingų lenktynių Žaibas Makvinas užsispyrė, kad Makas per naktį kuo greičiau nugabentų jį į kitą šalies kraštą, kur turėjo įvykti paskutinės, nugalėtojo titulą lemiančios rungtynės. Todėl jis liepė vilkikui Makui nieko nelaukiant visu greičiu jį ten nuvežti. Makas neprieštaravo Žaibui, nors ir buvo labai pavargęs. Važiuodamas autostrada vilkikas užsnūdo, kryptelėjo į šalį, galinės durys atsidarė ir Makvinas iškrito ant kelio!

Makvinas tuo metu saldžiai sau miegojo, bet tą pačią sekundę pabudo! Matytadamas daug riedančių automobilių, kurių priekiniai žibintai ryškiai švietė tamsoje, lenktyninis automobilis pasimetė ir išsigando. Nežinodamas, kur jis yra ir kur dingo Makas, Žaibas nardė tarp pypsiančių automobilių ir netrukus pasuko iš kelio. Nematydamas kelio ir nežinodamas, kas su juo nutiko, Makvinas pasiekė nedidelį, visų pamirštą miestelį Radiatoriškes.

Makvinas lėkė didžiuliu greičiu, todėl jį pradėjo vytis šio miestelio Šerifas. Žaibui Makvinui pastebėjus, kad jį vejasi policijos mašina, šis dar labiau išsigando ir ėmė greičiau važiuoti, vartydamas į šalį viską, kas tik pasitaikė po ratais!

Kai gaudynės baigėsi, Makvinas buvo visiškai išgriovęs pagrindinę miestelio gatvę. Jam grėsė dideli nemalonumai!

Šerifas už padarytą žalą nutempė Makviną į kalėjimą.

Tik vienas miestelio automobilis elgėsi su Makvinu draugiškai – senas, surūdijęs vilkikas Bruolis. Bruolis nežinojo, kad Makvinas yra garsus lenktyninis automobilis. Jis tik norėjo susidraugauti...

Ryte Makvinas atsidūrė teisme. Jis manė, kad teisėjas jį tuoj pat paleis – juk jis toks garsus lenktyninis automobilis!

Ir nesuklydo... beveik. Miesto teisėjas Dokas liepė Makvinui dingti iš miesto ir daugiau čia nesirodyti, nes jis labai nemėgo lenktyninių automobilių.

Bet staiga pasirodė mėlynoji sportinė Sali. Ji buvo advokatė. Makvinui Sali labai krito į akį. Bet Sali pareikalavo, kad Makvinas sutaisytų viską, ką išgriovė.

Miesto gyventojai sutiko. Jie mylėjo savo miestą. Tad Sali ir Makvinas susitarė: Makvinas išvažiuos tik tada, kada sutaisys kelią!

Tačiau Makvinas norėjo žūtbūt suspėti į didžiąsias lenktynes. Todėl dirbo labai skubėdamas ir tik dar labiau viską sujaukė!

Kiek vėliau visas miestas žiūrėjo, kaip Bruolis bando važiuoti pataisytu keliu. Bet kelias buvo labai duobėtas.

Dokas ne juokais supyko. Jis iškvietė Makviną palenktyniauti: „Jeigu tu laimėsi, aš pats sutaisysiu kelią,- pasakė jis.- O jeigu laimėsiu aš, sutaisysi jį taip, kaip reikia“.

Jau atrodė, kad Makvinas laimės lenktynes. Bet kur tau! Jis atsitrenkė į kaktusus. Laimė, išsikapstyti jam padėjo jo naujas draugas Bruolis.

Po to įvykio Makvinas suprato keletą dalykų. Jis suprato, kad miestiečiai labai didžiuojasi savo miestu. Sužinojo, kodėl Sali myli Radiatoriškes. Ir dar sužinojo, kad Dokas pats kadaise buvo garsus lenktynininkas.

Pagaliau Makvinas sutaisė kelią. Jis padėjo visiems naujiems bičiuliams pasipuošti – nauju Radiatoriškių stiliumi!

Miestelio automobiliai padėjo atsinaujinti ir pačiam Makvinui.

Raudonas ugniagesių automobilis švariai nuprausė Makviną.

Guido ir Luidžis davė jam naujas padangas.

Liubartas naujai jį nudažė.

O Filomena pripylė jam geriausios alyvos.

Iki nakties miestiečiai sutvarkė savo apšvietimą ir neonines šviesas. Senas miestelis dabar atrodė kaip naujas!

Netrukus atėjo laikas vykti į didžiąsias automobilių lenktynes. Tačiau į šias lenktynes Makvinas nuvyko ne vienas. Dokas buvo naujas Makvino komandos vadovas. O aptarnaujantis personalas buvo jo draugai. Ne, jie buvo geriausi jo draugai!

5 priedas

Uolius – Šiukšlių princo istorija

Disney Enterprises, Inc./Pixar, 2008

XXIX amžius. Apleista ir nuniokota Žemė skrieja per galaktiką. Žmonės čia seniai nebegyvena, jie persikėlė į milžiniškus prabangius kosminius laimerius, kuriuos sukūrė korporacija BNL. Ši korporacija pažadėjo sutvarkyti žydrąją planetą, kad žmonės vėl galėtų joje

gyventi. Tik nežinia, kada tai įvyks... Kosminių lainerių skrydis gali trukti amžinybę, kol robotukas Uolius sutvarkys Žemę.

Robotukui Uoliui, kitaip vadinamam Šiukšlių princu, teko misija iškuopti iš Žemės visas šiukšles. Jis uoliai triūsia papypsėdamas – tokia jo kalba. Uoliaus kūrėjai nežinojo, kad robotukas sugeba protauti, be to, turi pomėgį. Jam patinka rinkti įvairius įdomius daiktus. Uolius turi mažytį draugą – tarakoniuką, bet vis vien jaučiasi labai vienišas.

O vieną dieną įvyko tai, kas pakeitė Uoliaus gyvenimą. Atliekų krūvoje jis surado nematytą daiktą – minkštą, švelnų ir žalią.

- Pyp?

Uolius susižavėjęs apžiūrinėjo radinį. Paskui atsargiai jį įdėjo į seną batą. Uolius nežinojo, ką surado, bet jautė, kad radinys labai vertingas.

Po pietų Uolius išgirdo kurtinanti triukšmą. Netoliese nusileido kosminis laivelis ir išpylęs šiukšles vėl šovė į dangų. Su šiukšlėmis paliko ir spindintį baltą robotą didelėmis žydromis akimis. Ir per sekundę išimylėjo. Jo išrinktosios vardas buvo Ieva.

Uolius sekiojo paskui ją kaip šuniukas. Atrodė, kad baltoji gražuolė kažko ieško. Robotukas nusprendė parodyti Ievai savo radinių kolekciją. Kai parodė tą mažutį radinuką, paslėptą bate, Ieva čiupo jį ir paslėpė savo pilve. Ir tuomet išsijungė visos jos programos. Vienintelis gyvybės ženklas liko spindinti žalia lemputė. Išsigandęs Uolius stengėsi ją atgaivinti, bet viskas veltui. Po kiek laiko sugrįžo kosminis laivas ir pasiėmė Ievą. Tuomet Uolius suprato, kad jo mylimoji buvo užprogramuota įvykdyti kažkokią slaptą misiją.

Uoliui suspurdėjo širdelė. Nė sekundės nedvejodamas jis metė savo darbą, draugą tarakoniuką ir visus brangius radinius. Paskutinę akimirką jam pavyko įsikibti į išskrendantį kosminį laivą. Svarbiausia, kad jis buvo šalia Ievos!

Po ilgos kelionės kosminiais laivais jie priskriejo prie milžiniško lainerio, kuriame įsikūrę žmonės nerūpestingai leido dienas, laukdami, kol vėl galės grįžti į Žemę.

Vos Ieva atsidūrė laineryje, Kapitono padėjėjas nuvedė ją pas Kapitoną. Uolius atidžiai sekė Kapitono padėjėją ir Ieva painiais lainerio koridoriais. Uolius matė tūkstančius kabinų ir jose ant gultų priešais dirbtinę saulę gulinčius žmones. Jie patogiai drybsojo įsmeigę akis į televizorius.

Kosminio lainerio Kapitoną, kaip ir keleivius, aptarnavo daugybė robotų, o laivą valdė autopilotas. Kai Uolius pasiekė Kapitono kabiną, Kapitono padėjėjas ir Ieva jau buvo viduje. Kapitoniui paspaudus mygtuką ant jos kūno, ji vėl atgijo! Robotukė pamatė Uolį ir davė ženklą jam tylėti.

Tuo metu televizoriuje pasirodė korporacijos BNL vadovas. Iš jo kalbos Uolius suprato, kad Ieva buvo užprogramuota ieškoti Žemėje gyvybės ženklų. Pamačiusi jo rastą augalėlį. Ji išsiuntė signalą ir su vertingu radiniu buvo paimta atgal į laivą.

Kapitonas skubiai ištraukė instrukciją “Operacija: Žemės apgyvendinimas” ir ėmė skaityti.

Paskui jis paspaudė žalią mygtuką ir ertmė Ievos pilve atsivėrė. Tačiau ten nieko nebuvo!

- Pažeistas roboto atminties diskelis!- pranešė autopilotas.

- Daugiau jos į Žemę nebesiūsime, ji nesugeba rasti gyvybės,- pasakė Kapitonas.-

Tegul dirba remonto skyriuje.

Ir tuomet pamatė Uolių ir pridūrė:

- Šis ribotas taip pat. O! Koks jis nešvarus! Tegul jį nuvalo.

Gavę komandą robotai-tvarkdariai ėmėsi darbo. Ieva labai sunerimus svarstė, kur dingo rastas augalėlis. Ji manė, kad tai korporacijos BNL darbas: niekas neturėjo sužinoti, kad Žemėje vėl atsirado gyvybė, nes labai pelninga laineriais per amžius skraidinti žmones!

Pasitaikius progai Ieva ir Uolius paspruko iš dirbtuvių. Bet netrukus robotai-tvarkdariai pastojų jiems kelią, teko trauktis. Ieva nuvedė Uolių prie gelbėjimosi kapsulės ir reikalavo grįžti į Žemę, bet robotukas atsisakė keliauti be jos.

Staiga jie pamatė, kad Kapitono padėjėjas deda brangųjį krovinį į kapsulę ir nori ją paleisti į kosmosą! Uolius puolė gelbėti savo turto, bet Kapitono padėjėjas jį aplenkė. Uolius nuskubėjo prie pulto ir ėmė spaudinėti visus mygtukus. Staiga netyčia paspaudė kapsulės susinaikinimo mygtuką. Bet prieš kapsulei susprogstant Uolius suspėjo pagriebti augalėlį. Čiupęs gesintuvą, jis kaip raketa šovė į kosmosą. Ieva puolė jo gelbėti. Kai pamatė, kad Uoliui pavyko išgelbėti augalėlį, apdovanojo jį karščiausiu bučiniu – net žiežirbos pasipylė.

Robotukai sugrįžo pas Kapitoną. Ieva parodė jam filmus, kuriuose užfiksuota jos misija Žemėje. Nors planeta vis dar atrodė kaip šiukšlynas, Kapitonas patikėjo, kad ten vėl atsirado gyvybė, tad žmonės gali grįžti. Žinoma, tik jam vadovaujant! Kapitonas įsakė autopilotui, kompiuterio pagalba patvirtinti augalėlio kilmę ir sugrąžinti kosminį laivą į Žemę vykdyti misijos! O Kapitono padėjėjas, nepaklausęs Kapitono išmetė augalėlį į šiukšlių dėžę!

Uolius bandė sugauti Kapitono padėjėją, bet šis sužeidė Uolių elektros srove. Laimė, Ieva su savo draugais robotais išgelbėjo Uolių ir išsaugojo mažąjį daigelį. Dabar reikėjo kuo greičiau patvirtinti jo kilmę. Kad Kapitonas galėtų nukreipti kosminį lainerį į apleistą planetą.

Tuo metu pirmą kartą po daugybės metų Kapitonas pats atsistojo iš fotelio ir paspaudė mygtuką, aktyvuojantį kompiuterį, kuris turėjo nustatyti augalėlio kilmę. Autopilotas mėgino sutrukdyti Kapitoniui, bet Kapitonas išjungė jį maitinantį energijos bloką!

- Atleidžiu tave iš darbo- pasakė Kapitonas ir pats ėmė vairuoti didįjį lainerį. Keleiviai, kurie akimirką buvo praradę amą, ėmė garsiai jam ploti.

Ieva įdėjo augalėlį į kompiuterį. Uolius visą laiką laikė rankomis aparatą, kad klastingasis Kapitono padėjėjas negalėtų padaryti nieko pikto.

- Augalo kilmė nustatyta!- ištarė kompiuteris.- Kursas – į Žemę!

Vargšas Uolius nugriuvo ant grindų, jį prispaudė kompiuteris. Ieva buvo sužavėta. Dėl jos ir tūkstančių keleivių robotukas rizikavo gyvybę!

Kai kosminis laivas nusileido Žemėje, Kapitonas išlipo pirmasis. O keleiviai nenorėjo palikti savo patogių gultų ir atitraukti akių nuo televizorių.

Ieva skubiai pagriebė Uolį ir nunešė namo. Pakeliui ji stabtelėjo pasisveikinti su tarakoniuku, kuris džiugiai užsiropštė jai ant rankos. Taip Uolius sugrįžo į savo šiukšlyną.

Šiukšlyne Ieva reikiamų detalių ir sutvarkė savo draugą. Kai ji baigė darbą, pro stogo skylę švystelėjo saulės spindulys ir įkrovė robotuko elementą. Uolius atsigavo! Ieva ištiesė jam ranką, bet jis į ją nė nepažvelgė. Nuriedėjo pro šalį ir puolė tvarkyti šiukšles. Juk jis taip buvo užprogramuotas! Ieva stipriai papurtė robotuką. Tuo metu įvyko energijos iškrova. Tai buvo bučinys, kurio metu jie apsikeitė žiežirbomis.

-Eeeee... Ieva?- sumikčiojo Uolius.

Pamažu jis pakėlė galvą nuo šiukšlių ir pažvelgė į mylimąją. Dabar jis suprato, kad jo svajonės išsipildė. Nuo tos akimirkos jiedu su Ieva visada buvo kartu. Per amžius.

Tuo metu kosminio laivo keleiviai išjungė televizorius ir išėjo laukan. Nustebę mirksėdami žvalgėsi aplink – kokia keista jų gimtoji planeta!

Kapitonas surado žemės grumstėlį ir pasodino augalėlį, o netoliese susikibę už rankų Ieva su Uoliumi grožėjosi nuostabiu saulėlydžiu.

Kalėdų Pasaka

Užrašyta pagal vaikų pasakojimą

Vaikų vardai pakeisti

Saulis (1 klasė):

Atėjo Kalėdos. Visa šeima susėdo už stalo ir pradėjo valgyti. Tik išgirdo, kad kažkas kitame kambaryje krebžda. Jie visi nubėgo ir pamatė po eglute dovanas, o Kalėdų Senelis pabėgo. Jis berniukui padovanojo dvi raudonas, sportines mašinas. Jos buvo tokios, kaip Žaibas Makvinas. Berniukas gavo dovanų už tai, kad gerai mokosi ir padeda tėveliams.

Paulius (2 klasė):

Kaime augo berniukas. Jo vardas buvo Jonukas ir jis dar turėjo tris brolius. Jonukas labai, labai laukė Kalėdų Senelio ir parašė jam laišką, kad nori gauti pačią didžiausią dovaną už kitus brolius. Kada mama paėmė Jonuko laišką, kad nuneštų į paštą, pasakė: „Jeigu tu gerai mokysiesi, tai Kalėdų Senelis tikrai turėtų atnešti tau didelę dovaną.“

Jonukas labai stengėsi, todėl Kalėdų rytą rado po egle pačią didžiausią dovaną.

Rasa (2 klasė):

Gretutė laukia Kalėdų, nes Kalėdos – tai graži šventė. Per ją visi puošia kalėdines egles. Gretutės tėtis nueis į mišką ir atneš gražią eglę ir visa šeima ją puoš. Kada papuoš eglę ateis Kalėdų Senelis ir atneš dovanų visiems, todėl kad visi visus metus stengėsi. Gretutėėjo į mokyklą, pas logopedę. Ji stengėsi mokytis, todėl ir gavo dovanų lėlę Barbę. Ir tėveliai ir broliukas gavo dovanų, bet Gretutės dovana buvo pati geriausia.

Rimutė (2 klasė):

Gyveno karta mergaitė, kuri visada laukė Kalėdų, nes per šią šventę tėtis iš miško atnešdavo žalią, žalią eglę. Tada mama su mergaite ją puošdavo gražiausiais žaisliukais ir girliandomis. Kol jos puošdavo eglutę, tėtis išvirdavo skanią žemuogių arbatą ir jie visi susėdavo prie eglutės ir ją džiaugdavosi. Mergaitė tėveliams pasigyrė, kad jai gerai sekasi mokykloje mokytis, o logopedė ją pagyrė, kad ši gerai atliko užduotį. Tėtis pasakė, kad jeigu ji ir toliau gerai mokysis, tai Kalėdų Senelis atneš jai dovanų. Mergaitė prižadėjo, kad gerai mokysis.

Alina (2 klasė):

Toli, toli Šiaurėje gyveno Kalėdų Senelis. Jis žinojo visus vaikus, jų gerus ir blogus darbus. Jis su savo padėjėjais elfais visą vasarą ruošė geriems vaikams dovanas, o blogi vaikai, kurie nepadeda tėveliams ir blogai mokosi, dovanų negaus.

Kalėdų Senelis labai linksmas ir geras. Jis atneša vaikams dovanas ir padeda po eglę. Bet jo niekas nemato, nes jis stebuklingas.

Adomas (2 klasė):

Vaikai žaidė su sniegu, o kada grįžo namo, pamatė po eglute daug dovanų. Tas dovanas atnešė Kalėdų Senelis. Jis atjojo su elniais ir įmetė visas dovanas pro kaminą. Vaikai rado dovanas, tai buvo stebuklas.

Aistė (3 klasė):

Gyveno miške Girinis. Jis saugojo viso miško medžius ir gyvūnus. Kada kokio nors vaiko tėtis ateina eglutės nusikirsti, ir Girinis čia pat atsiranda ir klausia to tėvelio:

- Kam eglutę nori kirsti?
- Vaikams namo nunešti.- atsako tėtis.
- Ar geri vaikai tavo buvo?- klausia Girinis.

Ir jeigu tėtis pagiria savo vaikus, kad geri buvo, kad gerai mokėsi, tada Girinis pats išrinkdavo tokiam tėčiui eglę, o jeigu vaikas neklausė tėvelių ir blogai mokėsi, tada Girinis eglutės neduodavo.

Lėja (3 klasė):

Buvo šalta žiema. Prisnigo daug sniego. Mergaitė vardu Onutė sėdėjo prie lango ir staiga pamatė danguje elnius, kurie traukė roges. Rogėse sėdėjo Kalėdų Senelis. Jis pamatė, kad Onutė jį mato, tai nusileido prie jos ir paklausė, ko ji nori. Onutė paprašė gražių dovanų mamytei ir sesei, o sau išsirinko pačią didžiausią. Kalėdų Senelis davė visiems dovanas.

Albinas (3 klasė):

Per Kalėdas visi žmonės puošia egles. Bobas irgi puošė eglę su mama. Mama jam vis sakė, kad jeigu Bobas bus geras, nekrės blogų pokštų ir klausys mokytojų, tai Kalėdų Senelis atneš jam dovanų. O Bobas nenori dovanų. Jis visą laiką prašo Kalėdų Senelio padovanoti jam gerą draugą, bet Kalėdų Senelis atneša kokią mašiną ar konstruktorių.

Ignas (3 klasė):

Kalėdos – tai šventė, kada vaikai puošia eglės. Tėtis atneša iš miško eglę ir Jonukas su sesute ir broliuku ją puošia. Eglę puošti sunku, nes jos spygliai vis į rankytę duria. Kada vaikai gražiai papuošia eglę ateina šventė. Ryte Jonukas su tėveliais, broliuku ir sesute rado dovanas nuo Kalėdų Senelio, nes vaikai gerai mokėsi, o tėveliai daug pinigų uždirbo. Kalėdų Senelis stebuklingas, nes jis moka sumažėti, įlysti pro kaminą ir palikti dovanas po egle, o pas ką nėra papuoštos eglės, tie dovanų negauna.

Vidas (4 klasė):

Gyveno kartą Jonukas. Mama nupirko eglę turguje. Atnešė ją namo ir tada reikėjo puošti eglę. Jonukas mėgsta ją puošti, nes tada gauna dovanų. Kalėdų Senelis atneša dovanas Jonukui, jo broliukui ir mamytei. Eglė labai kvepia ir papuošia visą kambarį. Tik labai gaila, kad Jonuko tėvelis neateina pažiūrėti, kaip jis tą eglutę papuošė. Bet Jonukas parašys Kalėdų Seneliui laišką ir tada tėtis tikrai ateis.

Romas (4 klasė):

Šiaurės ašigalyje gyvena Kalėdų Senelis. Jis visus metus gamina žaisliukus vaikams, kad atėjus Kalėdoms, turėtų ką išdalinti geriems vaikams. Jo draugai elfai pasako, koks vaikas gerai mokėsi, koks tinginiavo, kuris padėjo mamai. Tada Kalėdų Senelis nusprendžia, kam duos dovanų, o kam neduos. Namuose reikia turėti papuoštą eglutę, kad Senelis žinotų, kur jam nešti dovanas. Vaikai rašo jam laiškus į Šiaurės ašigalį, tada jis žino, kas ko nori. Bet jeigu vaikas blogai mokėsi ir neklausė mamytės, tai jis dovanų neatneš

.

Andrius (4 klasė):

Kartą gyveno berniukas Ažuoliukas. Jis buvo geras, tik labai tingėjo mokytis, nes buvo sunku ir neįdomu. Prieš Kalėdas jis parašė Kalėdų Seneliui laišką, kad nori gauti keturraštį. Bet negavo. Jis gavo tik žaislinį keturraštį. Ažuoliukas labai nusiminė. O mama pasakė, kad Kalėdų Senelis tingėjo Ažuoliukui tikrą keturraštį atnešti, nes Ažuoliukas irgi tingi mokytis. Ažuoliukas labai liūdėjo ir tada nusprendė, kad pasistengs ir kitais metais Kalėdų Senelis būtinai jam padovanos tikrą keturraštį.